O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2006-yil, 26-may • № 21 (3850)

СЎНГГИ ҚЎНҒИРОҚ ЧОРЛОВИ

Кўксига ялтироқ қўнғироқча тақиб олган қиз шу белги билан бу йилги битирувчилар сафида эканини намойиш қилади. Ўсмир бола ўзининг шахдам ва ишончли одим ташлаши билан росмана йигит бўлиб қолганини кўз-кўз этади.

Мактабнинг гулга тўлган ҳовлисида ҳамма қўнғироқча тақиб олган қизларга, юриши жиддий ва сипо тортиб қолган йигитчаларга қарайди. Чунки улар энди чиндан ҳам эътиборга лойиқ. Кечаги шўх-шаън қизалоқ дуркун ва масъулиятли қизга, чоп-чоп қилиб юрган ўспирин мўмин-қобил йигитга айланди. Улар катта ҳаёт остонасида туришибди.

Кеча юртимиздаги барча ўрта таълим мактабларида ўқув йилининг якунланганига ишора бўлиб, сўнгги қўнғироқ чалинди. Аммо бу қўнғироқ овози ҳали таҳсилни тугатмаган авлод учун эди. Мактаб битирувчиларига эса бу садо катта ҳаётнинг илк чорловидир. Қўнғироқ чалинишидан бир-икки сония олдин йиғилганларнинг барини ҳаяжон босди. Мураббийлар юраги шунча йил ўз жигаргўшасидай асраб-эҳтиётлаб, суюб-ардоқлаб келаётган ўқувчиларининг парвозга шай турганини кўриб титраган бўлса, бугунги сўнгги қўнғироққа қадар ҳам бундай ширин айриликни ҳис этмаганлари ва шу онларда бехос сезиб қолганлари учун битирувчи ёшларнинг юраги ҳапқирди.

Ҳаётнинг янги бир даврига ўтиш, албатта, масъулиятли. Чунки кечаги битирувчига энди бутун жамият нигоҳи билан қаралади. Энди унинг хатоларига "ҳали ёш-да" ёки "ҳали ўқувчи-ку" деб бўлмайди. Энди у чинакам инсон ва жамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида ҳаёт қозонида қайнайди. Олган билимларига ҳаётий тажрибалар қўшилади. Энди у ҳам бор салоҳияти, имконияти, истеъдоди-ю билим-кўникмаларини жамият учун сарфлашга бурчли.

Қалбида туғён ураётган орзуларини рўёбга чиқариш учун ҳаётнинг улкан майдони шай. Марҳамат, кимнинг қўлидан қандай иш келса, амалга оширсин. Ҳаракати илдам, нияти мустаҳкам бўлсин. Бироқ унутмасинларки, майдон яхшини яхшига, ёмонни ёмонга ажратувчи, хуллас, сарагини сарак, пучагини пучак қилиб берувчи синов майдонидир. Аслида, сўнгги қўнғироқ шундай чорлов ва маслаҳатларни қулоққа қуювчи овоздир.

Катта ҳаёт сари ташланган дадил қадамларингиз қутлуғ бўлсин, азиз битирувчилар.

СУРАТДА: Тошкент туманидаги 9-ўрта мактабдаги тадбирдан лавҳа.

Сарвар ЎРМОНОВ (ЎзА) олган сурат.

ДУНЁ КЕЛАР САЙЁҲ БЎЛИБ...

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасида 2006-2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорида аҳолига хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришдаги мавжуд камчиликлар, хусусан, бандликни ошириш, аҳоли даромадларини кўпайтириш ҳамда маҳаллий бюджетларни тўлдиришнинг истиқболли манбаи сифатида хизмат кўрсатиш ва сервис имкониятларидан унумли фойдаланиш зарурлиги алоҳида вазифа қилиб қўйилган. Хизмат кўрсатиш соҳаси, айниқса қишлоқ жойларида суст ривожланаётгани, бу ерда катта харажат талаб қилмайдиган ва хусусий тадбиркорлик учун жозибадор бўлган имкониятлар мавжудлиги таъкидлаб ўтилган.

Кўпгина хорижий мамлакатлар тажрибаси шуни кўрсатмоқдаки, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришда, айниқса, бошқа имкониятларга эга бўлмаган чекка минтақаларда, экотуризмни ривожлантириш муҳим омиллардан ҳисобланади.

"ЭКОСАН" халқаро ташкилоти, "ЭКОСАН-ТУР" экологик туризм халқаро маркази **"Ўзбекистоннинг экотуристик салоҳияти"** мавзуида халқаро учрашувни ўтказар экан, асосий мақсад — мамлакатимизнинг минтақалари бўйича янги экосайёҳлик йўналишларини ташкил этиш ва мавжудларини янада кенгайтириш, экотуризм бўйича минтақавий дастурлар ишлаб чиқиш, Ўзбекистоннинг экотуристик имкониятларини очиб бериш, сайёҳларни мамлакатимизга янада кенг жалб этиш, шу аснода аҳолини янги иш жойлари билан таъминлашни такомиллаштириш эди.

Учрашувни "ЭКОСАН" халқаро ташкилоти раиси Юсуфжон Шодиметов олиб борди. Учрашувда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг аграр, сув хўжалиги ва экология қўмитаси, "Ўзбектуризм" Миллий Компанияси, Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси, хусусий сайёҳлик ташкилотлари Ассоциацияси, "ЭКОСАН-ТУР" экологик туризм халқаро маркази, "Рабат Малик" сайёҳлар Ассоциацияси, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети, "Зиёрат" Туризмни ривожлантиришга кўмак кўрсатиш марказининг вакиллари, дипломатик корпус ва халқаро ташкилотларнинг вакиллари, журналистлар иштирок этдилар.

Учрашув иштирокчиларининг чиқишларида таъкидланганидек, туристик бозорнинг 10 фоизини экотуризм эгаллаган ва унинг кейинги йиллардаги жадал суръатларда ривожланиши туризм индустриясининг умумий ривожланишидан 2-3 маротаба ошган.

Экотуризм сайёҳликнинг бошқа турларига нисбатан кам сарф-харажатни талаб этади. Масалан, экотуризм қиммат меҳмонхоналарни талаб этмайди. Аксинча, бунда маҳаллий аҳолининг уй-жойидан, улар таклиф этган озиқ-овқат маҳсулотлари, транспорт воситаларидан фойдаланиш мумкин.

Ўзбекистонда туризм тараққиётининг мавжуд имкониятлари Самарқанд, Бухоро, Хива ва бошқа жойлардаги тарихий архитектура ҳамда маданий ёдгорликлардан ташқари бетакрор табиий шароит билан ҳам боғлиқ. Чунончи Угам, Чирчиқ, Пском дарёларидан сув спортини ривожлантиришда фойдаланиш мумкин. Айни пайтда Ўзбекистонда 9 та давлат қўриқхонаси, 2 та давлат табиат миллий ва 9 та давлат буюртма боғи мавжуд. Улар республика ҳудудининг 4,6 фоизини ташкил этади. Улар орасида 1986 йилда ЮНЕСКОнинг рўйхатига киритилган Чотқол давлат биосфера қўриқхонаси алоҳида ўрин тутади. Зомин, Нурота, Ҳисор ва бошқа қўриқхоналар, Угам-Чотқол миллий боғи, "Жайрон" экомаркази, Амударё тўқайлари ҳам бу борада бой имкониятларга эга.

Экотуризмни ривожлантиришда марказий қисми Амударё делтасида жойлашган Қорақалпоғистон Республикаси алоҳида ўрин тутади.

Шу билан бирга республикамизда экологик туризмни ривожлантиришда қатор муаммолар бўлиб, бунинг объектив ва субъектив сабаблари мавжуд. Жумладан экотуризм соҳасида қонунчиликнинг, менежмент ва маркетингнинг етарли даражада ривожланмагани, аҳоли ва жойлардаги бошқарув органлари экологик туризмни ривожлантиришнинг аҳамияти ва иқтисодий фойдаси тўғрисида етарли маълумотга эга эмаслиги аён ҳақиқатдир.

"ЭКОСАН" ташкилоти ва унинг қошида ташкил этилган "ЭКОСАН-ТУР" халқаро экотуризм маркази бугунги кунда иқтисодиётнинг мазкур соҳасини янада ривожлантириш мақсадида фаолият олиб бормоқда. "Экотуризм куни", "Ёшлар ва экотуризм" лойиҳаси, соғломлаштирув маршрутлари, экологик экспедициялар шулар жумласидандир. Марказ томонидан мамлакатимизнинг экотуристик маршрутлари бўйича саёҳатлар ташкил қилишда маълум тажриба тўпланган. Чимён, Чорвоқ, Белдерсой, Далварзин, Нурота, Зомин каби ҳудудларга бир ва бир неча кунлик саёҳатлар, Угам, Чотқол, Сирдарё ва Чирчиқ дарёларида рафтинг ташкил қилиш тобора ривожланиб бормоқда.

Янги маршрутлардан бири Тян-Шан тоғ тизмасида жойлашган Тошкент вилоятининг шарқий қисмидан ўтади. Ушбу маршрут "ЭКОСАН" халқаро ташкилотининг 2006-2010 йилларда экотуризм, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш дастурига киритилган. Бўлиб ўтган учрашувда мазкур дастурнинг тақдимоти ҳам бўлиб ўтди.

М.МИРСОВУРОВ,
"ЭКОСАН" халқаро ташкилоти референти

НАФОСАТ САБОҚЛАРИ

Болалар тарбиясига эътибор бериш, истеъдоди ва дунёқарашини қўллаб-қувватлаш унинг келгусидаги муваффақиятлари учун, жамиятнинг чин маънодаги етук фарзанди бўлиши учун аҳамиятлидир.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги тасарруфида 308 та болалар мусиқа ва санъат мактаблари фаолият юритмоқда. Ушбу даргоҳларда 39 мингдан зиёд иқтидорли ёшлар 5 мингдан ортиқ устоз ва мураббийлардан санъатнинг мусиқа, рақс, рассомлик каби кўплаб йўналишлари бўйича таҳсил олмоқдалар.

Куни-кеча пойтахтимизда юртимиздаги намунали мусиқа ва санъат мактаблари раҳбарлари иштирокида икки кунлик республика семинар-кенгаши бўлиб ўтди. Семинар-кенгаш давомида болалар мусиқа ва санъат мактабларини таълим стандартлари, ўқув режа ва дастурлари билан таъминлаш, улар учун махсус адабиётлар яратиш, мазкур йўналишдаги ўқув-тарбиявий ишларнинг самарадорлигини ошириш масалалари ва соҳадаги мавжуд муаммолар юзасидан фикр-мулоҳазалар ўртага ташланди. Шунингдек, болалар мусиқа ва санъат мактаблари ҳамда ўрта-махсус таълим муассасалари ўртасида ўқув-тарбиявий жараённинг узвий боғлиқлиги хусусида, бошланғич мусиқа таълими муассасаларини чолғу созлари билан таъминлаш муаммолари атрофлича таҳлил этилди. Мазкур муаммоларнинг ечимини топиш, ушбу ўқув масканлари фаолиятини янада яхшилаш мақсадида М.Қориёқубов ва М.Ашрафий номидаги Республика танловларини жорий этиш ҳамда мусиқа ва санъат мактабларининг молиявий фаолияти самарадорлигини ошириш масалалари муҳокамага қўйилди.

Тадбирнинг иккинчи куни қатнашчилар Тошкент шаҳар 2-болалар санъат мактаби фаолияти билан танишдилар. Якуний имтиҳонлар ўтказилиши жараёни, синфларнинг жиҳозланиши билан танишган кенгаш қатнашчилари мактабнинг концерт залида Гулистон шаҳар мусиқа мактабининг Наил Баҳодиров раҳбарлигидаги халқ чолғу оркестри ва ушбу мактаб ўқувчилари иштирокидаги концерт дастурини томоша қилдилар.

Республика миқёсида биринчи маротаба бўлиб ўтган ушбу семинар-кенгашдан кўзланган асосий мақсад нима эди? Бугунги ёш истеъдодларга алоҳида ғамхўрлик қилишнинг замирида нима ётади?

Маълумки, мамлакатимизда бошқа соҳалар қатори илм-фан, санъат, маданият, таълим, адабиётга ҳам эътибор берилиб, бу соҳаларнинг келажаги ёшлар билан боғлиқ ҳолда кўрилмоқда. Демакки, жамият томонидан ушбу йўналишларга қўйилаётган талабларни ҳам бугуннинг янги авлоди бажаради. Шу мақсадда юртимизда қатор санъат масканлари қурилмоқда. Яна бир қанчаси қайта таъмирланиб, замон андозаларига мос келадиган даражага келтирилмоқда.

Бундай замонавий ўқув жойларида таҳсил олаётган бўлғуси санъаткорлардан миллий санъатимизни нафақат юртимизда, балки жаҳон бўйлаб тараннум этиш, халқона куй-қўшиқларимизни, янгича талқиндаги эстрадамизни, умуман, маданиятимизни ривожлантириш вазифаси турибди. Бундай мақсадга қайсидир маънода эришдик ҳам. Чунки Россия, Франция, Италия каби дунё маданияти ўчоқларида юртимизнинг ёш вакиллари совринли ўринларни эгаллаб келмоқдалар. Қўлга киритилаётган мана шундай ютуқлар асосида, албатта, санъат ва мусиқа мактабларининг ўрни беқиёс.

Бўлиб ўтган анжумандан кейин бу соҳадаги ишлар янада янгича руҳ ва шижоатда давом этишига шубҳа йўқ.

Анвар УСМОНОВ

Абдулла ОРИПОВ,
Ўзбекистон Қаҳрамони

Шеърий лаҳза

ТУЙҒУЛАР

Дунё ишларига боқиб ҳайрон, лол,
Шогирд устозига берди-ку савол:

— Мудом ўтганларни ёд айлагаймиз,
Ёд айлаб, руҳларин шод айлагаймиз.

Деворларга ўсиб чўгирмасини,
Ўтказамиз етти, йигирмасини.

Сўнгра қирқи бўлар, йили бўлади,
Кетгандан қолганнинг кўнгли тўлади.

Чорлаб мамлакатни эҳсон ошига,
Байтлар ҳам битамиз қабр тошига.

Буларнинг барчаси савоб, албатта,
Тирик бандаларга ибратдир катта.

Инсонлик рутбаси нечоғ муҳташам,
Елкада элтамиз ҳаммасини ҳам.

Бироқ ечолмадим мен бир саволни,
Шарҳлай ололмадим сира бу ҳолни.

Инсонда жам бўлмиш не-не туйғулар,
Улар ҳам туғилар, яшар ва ўлар.

Нечун туйғу ўлса очилмас аза,
Нечун ўқилмайди унга жаноза?

Марҳум бўлиб кетди чунончи виждон,
Кўз ёши тўкмади биронта инсон.

Кимдир ўқ узибди туриб панада,
Меҳр ҳалок бўлди Қўриқхонада.

Меҳрсиз қолса ҳам катта-кичик жим,
Гўё эшитмаган бу гапни ҳеч ким.

Бир ҳакам Инсофдан сўрабди пора,
Кўксига тиғ урмиш Инсоф бечора.

Ҳаё ҳам осибди дорга ўзини,
Биров айтгани йўқ таскин сўзини.

Ҳеч ким парво қилмас бундай заволга,
Устоз, жавоб беринг ушбу саволга.

Кўзларини юмиб валилар каби
Устоз жавоб қилди қимтиниб лаби:

— Аза очилмайди ҳеч кимга агар
Тирикликдан бўлса заррача асар.

Сен бунча ваҳима қилма, болажон,
Уларнинг кўплари ҳали чалажон.

Агарда бутунлай топсалар барҳам,
Бўлмасди уларни сўровчилар ҳам.

ТАНҚИДЧИЛАРГА ҲАЗИЛ

Антитеза йўли билан
Абсурдларни яратдик.
Реал ҳамда виртуални
Модернга қаратдик.

Концептуал эклистика
Аралашди ҳар гапга.
Тушимизга кириб чиқар
Экзюпери ва Кафка.

25 май, 2006 йил.

Кўргазма залларида

ШАҲНОЗАНИНГ "БОҒИ ЭРАМ"И

Тошкентдаги «Илҳом» театри фойесида таниқли мусаввира, Ўзбекистон халқ рассоми Чингиз Аҳмаровнинг шогирди Шаҳноза Абдуллаеванинг «Боғи Эрам» деб номланган ижодий кўргазмаси очилди. Кўргазмадан мусаввиранинг мойбўёқда ишланган, рангбаранг мавзудаги қирқдан ортиқ сара асарлари жой олган.

Шаҳноза ўз суратларида она табиатимиз гўзаллигини, жаннатмакон ўлкамизни мадҳ этади ва уни кўз қорачиғидек асрашга чақиради. Аёлларни ҳаёт давомчилари, фаришта тимсолида тасвирлайди. Шу маънода мусаввиранинг «Бибихоним Амир Темур боғида», «Боғда фаришта», «Тонг», «Қизларнинг чўмилиши» ва бошқа асарлари томошабинда катта таассурот қолдиради. Ш.Абдуллаева суратлари томошабинни ўйлантиради, мушоҳадага чорлайди ва эзгуликка даъват этади.

САРВАРА

Ёзувчилар уюшмасида

ЯНГИ РОМАН МУҲОКАМАСИ

Таниқли адиб ва драматург Эркин Самандарнинг "Дарёсини йўқотган қирғоқ", "Тангри қудуғи" романлари, қисса ва ҳикоялари китобхонларга яхши маълум. Яқинда ёзувчи мўғул босқинчиларига қарши Ватан озодлиги йўлида мардона кураш олиб борган машҳур саркарда Жалолиддин Мангуберди ҳаётига доир "Султон Жалолиддин" тарихий романини ёзиб тугаллади. Шу муносабат билан Ёзувчилар уюшмаси бадиий наср кенгашида бўлган янги асар муҳокамасида иштирок этган адиб ва олимлар ёзувчининг улуғ саркарда ҳаётига доир тарих саҳифаларини чуқур ўрганганлигини алоҳида эътироф этдилар.

Муҳокамани кенгаш раиси, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Пиримқул Қодиров бошқарди. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Муҳаммад Али "Султон Жалолиддин" романини ёзиш жараёнида муаллифнинг катта ижодий меҳнатни рўёбга чиқарганини таъкидлаб, тарихан мураккаб бир даврда яшаган улуғ саркарданинг жасорати миллатдошларимиз учун мангу ифтихор тимсолига айланганига эътиборни қаратди. Айни чоғда асарда тарихий шахслар образи бироз кўпайиб кетганлиги, устозлар тажрибасидан келиб чиққан ҳолда, уларнинг айримларини бадиий вазифаси ўхшаш ва ярқ этиб кўзга ташланадиган бошқа образлар билан бирлаштириш мумкинлиги ҳақида фикр билдирди. Таниқли ёзувчи Омон Мухтор романнинг яхши ўқилиши, озодлик рамзи, руҳ озодлиги бош йўналиш қилиб олинганини эътироф этди ва асардаги айрим тарихий мисоллар талқинига тўхталди.

Қадимшунос ва этнограф олим Исо Жабборов асарнинг кўпгина фазилатларини таъкидлаган ҳолда унинг ғоявий концепциясига тўхталиб, бу жиҳатни Нажмиддин Кубро образини тўлақонли гавдалантирмасдан ҳал этиш қийин, зеро Хоразмшоҳлар даври мафкурасини Кубросиз тасаввур этиб бўлмайди, деди. Филология фанлари доктори Баҳодир Карим ҳам бу фикрни қувватлаб, Нажмиддин Кубро образини кенгроқ кўламда тасвирлаш, ҳозирги мавжуд талқинга нисбатан бироз кучайтириш Султон Жалолиддин атрофида ўзига хос маънавий муҳит яратган бўлур эди, деди. Шунингдек, асар тилидаги "борар", "келар" тарзида якунланувчи баъзи сўз бирикмалари хусусида ҳам ўз мулоҳазаларини билдирди.

Ёзувчи Раҳимжон Отаев янги асарда муаллиф истеъдоди унинг аввалги романларига нисбатан янада тўкисроқ намоён бўлганини айтди ва от образи билан боғлиқ жиҳатларни янада кучайтириш мумкин эди, деди.

Муҳокама якунида Пиримқул Қодиров айтилган фикрлар ҳамда "Султон Жалолиддин" романи қўлёзмасини ўқиш жараёнида туғилган мулоҳазаларни жамлар экан, аввало, адибни катта ижодий ютуқ билан табриклади. Асарни нашрга тайёрлаш жараёнида эътиборга олиш мумкин бўлган жиҳатларга тўхталаркан, Ватан озодлиги йўлида қаҳрамонлик кўрсатган ёвқур миллатдошларимиз сиймосини гавдалантириш билан бирга Маҳмуд Яловоч ва у сингари Ватанга эмас, унинг ёвларига хизмат қилган хиёнаткор хоинлар, жосус кимсаларнинг кирдикорлари ҳам адолат юзасидан имкон даражасида тасвир этилиши зарурлигига эътибор қаратди.

Эркин Самандар асар қўлёзмасини ўқиган ва муҳокамада иштирок этган барча адибларга қимматли фикр-мулоҳазалари учун ўз миннатдорлигини билдирди.

Ўз ахборотимиз

ЗУККО КИТОБХОН

Китобхонлик маданиятини ошириш маърифий тарғиботнинг муҳим жиҳатидир. Сўнгги йилларда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тизимидаги ўқув муассасалари, коллежлар ва академик лицейларда "Энг яхши китобхон" кўрик-танловлари мунтазам равишда ўтказиб келинмоқда.

Яқинда Ёзувчилар уюшмаси Самарқанд вилоят бўлими ҳамда вилоят касб-ҳунар таълими бошқармаси ташаббуси билан Самарқанд шаҳрида кўрик-танловнинг навбатдаги босқичи бўлиб ўтди. Унда Тошкент шаҳри, Қорақалпоғистон республикаси ва барча вилоятлардан вакиллар иштирок этишди. Талабалар ўртасидаги "Энг яхши китобхон" беллашувларида Самарқанд давлат университети қошидаги 2-академик лицей талабаси Наргиза Қурбонова биринчи ўринни эгаллади. Жиззахлик Мавлуда Мамирова ва қорақалпоғистонлик Феруза Нуруллаевага иккинчи, Тошкент шаҳридан Жамола Ҳайдарова, Навоий шаҳридан Нигора Бекишова ва бухоролик Муниса Рўзиеваларга учинчи ўринлар насиб этди. Ғолиб талабалар "Фахрий ёрлиқ" ҳамда қимматбаҳо мукофотлар билан тақдирланишди.

Ориф ҲОЖИ

Самарқанд.

БИЛДИРИШ

30 май куни соат 11.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида таниқли шоир Азим Суюннинг мустақиллик мавзусидаги янги достони муҳокамаси бўлади.

Муҳокамага шеърият мухлислари, барча қизиққанлар таклиф этилади.

Манзил: Мустақиллик майдони,
Ж.Неру кўчаси, 1-уй.

Муҳокама учун мавзу

ВАҚТИМИЗ БЕҲАД КЎПМИ?

Саломлашув борасида биздан ўтадиганлар йўқ. Тавозе, ҳурмат-эҳтиром, назокат, самимият, таниган-билганларнинг барчасини номма-ном сўраб чиқиш, танимаганларни эса тусмолдан йўқлаб қўйиш одати фақатгина бизга хос хусусият. Бундай ўзига хос муомала маданиятимизнинг бирор ёмон жиҳати-ку, йўғ-а, бироқ бу — узундан узун салом-алигимизнинг биргина камчилигини ҳам айтмасдан бўлмайди: биз бунга кўп вақт сарфлаймиз. Масалан, ҳар куни учрашиб, аҳволи қандайлигини кўриб-билиб юрган кишилардан ҳам ҳар учрашганда ижикилаб ҳол-аҳвол сўраш, бунга яна қанчадир вақт сарфлаш ҳожат борми? Қолаверса, салом-алик ўта чўзилиб кетган дамларда самимийлик ўрнини зўракилик эгаллаган ҳоллар ҳам бўлади-ку...

Ишхонада-ку бу имкониятдан хоҳлаганча фойдаланамиз. Ҳамкасбларнинг оиласи, бола-бақраси, қўшнилари, қўшниларининг қўшниларини обдон сўраб олгач, хонадошлар ўзаро чақчақлашиб, чойхўрликни бошлаб юборамиз. Бу орада бекор ўтирмасдан бир неча бор таниш-билишларга сим қоқиб, улар таниганлардан кишиларнинг соғлигини сўраб қўямиз. Бирор янги топшириқ бўлмаса, шу куйи кунни кеч қиламиз. Нега ишга келдик, кимга фойдамиз тегди, нима юмушни бажардик, бизга иш куни сифатида белгиланган, бунинг учун маош тўланадиган саккиз соатни нимага сарфладик? Бу ҳақда ўйласак, айни саволлар жавобсиз чиқади. Режалаштириб юрган улкан ишларимиз эса кейинги кунга қолади. Ундан индинга. Шу тариқа "эрта-эрта" билан умр шомига етамиз. Энг қизиғи, ҳеч ким ўзига "Дунёга нега келдик ўзи?" деган саволни бермайди. Айримларимиз эса ишни ишхонага келиб кечгача чой ичиб ҳангома қилиш, деб тушунамиз. Буни ҳам тан олишимиз керак.

Шундай бўлса-да, тушкунликка берилишга ҳожат йўқ. Ахир бошлаган ва бошлашга улгурмаган ишларимизни биздан кейин давом эттирадиган фарзандларимиз бор. Аммо биргина хавотирли жойи шундаки, улар ҳам оталарининг ҳаёт тарзини қабул қилиб, биздан мерос қолган улкан режаларни фарзандларига мерос қилиб қолдиришмасмикин?

Ҳафтанинг беш кунида асосий иш жойи — ўзи фаолият кўрсатаётган корхона, ташкилотга фойда келтириш учун астойдил тер тўкадиган, дам олиш кунлари эса қўшимча даромад олиш учун ишлайдиганлар ҳам учраб туради. Улар ҳеч бўлмаганда кутубхонада ўтириб мутолаа билан банд бўлади, билимини оширади, тафаккур доирасини кенгайтиради. Кўпчилигимиз эса ҳар дам олиш куни ё меҳмон кутамиз ё меҳмонга борамиз. Меҳмонда нима қиламиз? Уч-тўрт киши бир хонага қамалиб оламиз-да, гоҳ ўнг ёнга, гоҳ чап ёнга ёнбошлаб, ҳар мавзудан бир шингил гурунг билан кунни кеч қиламиз.

Шундай гурунгларда баъзан соғлигимиз ёмонлашгани, бирор жойга бориб хордиқ чиқариб келишга вақтимиз етмаётгани ҳамда бунинг учун моддий имкониятимиз тўғри келмаётганидан шикоят қиламиз. Лекин 365 куннинг ярмидан ортиғини ишлаб даромад қилмасдан ҳавога совуриб юборганимизни хаёлимизга ҳам келтирмаймиз.

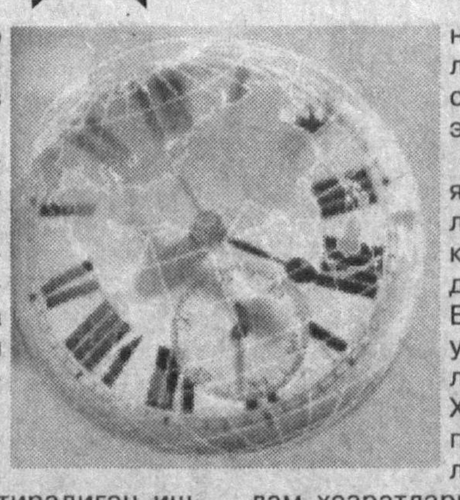

Чойхонада эзилиб ўтириш, "гап"ларимиз... одамни ниҳоятда толиқтирадиган ишлар. Одамзод ўзига бунчалар жабр қилмаса. Булардан кўра бирор фойдали юмуш билан машғул бўлиш қанчалар завқли.

Уч-тўрт кунлаб тўй қилиш, уни ўтказиш учун ҳафталаб ош дамлаб маслаҳатлашиш, тўй бошлашдан олдин эса йиллаб бола-бақрамиз билан емай-ичмай йиғиниш... биздан бошқа кимда бор? Буларнинг барчаси инсон умрини майда ишларга сарфлайдиган, унинг униб-ўсишига тўсиқ бўладиган зарарли одатлардан ўзга нарса эмас. Балки, тўйпарастлик қон-қонимизга сингиб кетгани боис миллатимиз зиёлиларининг тўйларни ихчамлаштириш борасидаги саъй-ҳаракатлари у қадар самара бермаётгандир. Ҳукумат қароридан сўнг ҳам дабдабабозлик камаймади. Аксинча, бир ортга чекиниб олди-ю, зум ўтмай яна-да баттар авж олди.

Тўйдан кейинги даҳмазаларни айтмайсизми: чарлар, бешик тўйи... тоғора кўтарган хотин-халаж у ёққа боради, тоғора ортмоқлаб буёққа келади. Бола-бақра, қий-чув... салом-алик ва хайр-хўшлашувнинг ўзига ярим кун кетади. Хуллас, кун узоғи хотин — чарларда, эр — уй қоровули, режалар — мияда.

Туркистон жадидларининг йўлбошчиси Маҳмудхўжа Беҳбудий 1915 йили "Оина" журналида эълон қилинган "Бизни кемиргувчи иллатлар" сарлавҳали мақоласида шундай ёзғирган эканлар:

"Маълум бир шаҳарда яҳудийлар баъзан ўликларини оқшом элтиб кўмарлар. На учун? Кундузи ишдан қоларлар. Биз бўлса, ўлук ва тўй учун ҳафталар, ҳатто ойлар ила ишдан қолурмиз. Ҳолбуки, шореъи аъзам, пайғамбари акрам саллоллоҳу алайҳи васаллам ҳазратлари ўлганни тез кўмуб ва кўмгандан сўнгра тез тарқалиб, ишга кетмоққа ва ўлукхона халқини уч кундан зиёда таъзия тутмасга, қаро киймасға, кир, фалокат бўлмасға амр этарлар. Эй халқ! Эй мусулмонлар! Биз на учун худо ва расулни сўзиға ва ўзимизни нафъимизға амал қилмаймиз?.. Худо учун сўйлангиз. Биз нима?!"

Тўй ва азани "бизни кемиргувчи иллатлар", деб ҳисоблаган Беҳбудийни ниҳоятда изтиробга солган нарса бизнинг фойда-зарарни билмаслигимиз етмагандай, шариат ҳукмига ҳам амал қилмаслигимиздир. Тўғри-да, нафсимиз ҳакалак отиб "Фалончидан мен камми?", дея неча йиллар давомида болаларнинг насибасидан қийиб йиққан-терганларимизни соча бошлаганимизда, шариат ҳукмини бир эслаб қўйсак, бу ишимизнинг қанчалар хатолиги, гуноҳлигини англаган бўлармидик! Энг ёмони, биз вақтни исроф қиламиз ва бу ҳақда сира ўйлаб кўрмаймиз, бесамар ўтган вақтимизга ачинмаймиз. Исрофгарчилик ҳақида гапириб, унга барҳам бериш тўғрисида жон куйдирганимизда ҳам бесамар ўтган вақтимизга эмас, ноз-неъматларга қайғурамиз,

Шу боисдан вақт масаласи ҳар доим зиёлиларнинг диққат эътиборида бўлиб, уларни жиддий ўйлантириб келган. Инсон умрининг ниҳоятда қисқалиги, ундан иложи борича унумли фойдаланиш, вақтнинг бирор лаҳзасини ҳавога совурмаслик ҳақида улуғларимиз кўп ёзишган.

Ҳар бир инсон бир куни бу ёруғ олам билан хайрлашиши лозимлигини билсада, негадир ўша кунни жуда узоқда деган тасаввурда юради. Шу ғарибгина тасаввури туфайли жуда кўп ишларни кейинга қолдиради, хотиржам юради. Лоп этиб вақти соати етиб қолганда биринчи галда кўз ўнгидан ортга сурилган ишлари ўтаверади. Аммо бу пайтда шоир ёзганидек: "На кўз ёш, на афсус ва на баҳона"нинг фойдаси тегмайди. Булар фақат дилдаги ҳасратини зиёда қилади, холос.

Ўйлаб кўрсак, вақтнинг тенгсиз неъматлигини билмайдиган одам йўққа ўхшайди. Фақат ундан унумли фойдаланишга хотиржамликми, хуллас шунга ўхшаш бир туйғу халал берар экан. Ўта хотиржамликни эса бемалол эринчоқлик деб таърифлаш мумкин. Ана шу ялқовлик инсонни тубанликка етаклайди, умрини бесамар кетказади. Шу боисдан мазкур муаммо ҳамиша Шарқу Ғарб зиёлиларининг эътиборида бўлган. Француз файласуфи Ларофушко бу ҳолни шундай ифодалаган эди: **"Ялқовлик — эҳтиросларимиз ичида энг бетайини, у катта кемаларнинг тагига ёпишиб олиб, уларни ҳаракатдан тўхтатиб қўядиган ёпишқоқ балиқларга ўхшайди"**.

Аён бўлмоқдаки, қимматли вақтимизнинг ашаддий кушандаси танбаллигимиз, ҳузур-ҳаловатни, соя-салқинни ҳаддан ортиқ севишимиз экан. Одам нима учун яратилгани ҳақида жиддий ўйлашни канда қилмаган тақдирдагина хотиржамликка, эринчоқликка ўрин қолмаслиги мумкин.

Дамин ЖУМАҚУЛОВ

Абдузуҳур АБДУАЗИЗОВ

СОҲИБҚИРОН ЮЛДУЗИ

Амир Темурнинг давлати ва салтанати, у яшаган давр маданияти ва санъати, саноати ва қишлоқ хўжалиги, ҳаттоки темирчилик ишларигача хорижий тадқиқотчилар эътиборини тортган. Амир Темур бобомиз сиймоси, унинг ҳаёти ва фаолиятига қизиқиш Европада жуда кучлидир. Шу сабабли "Оврупо халоскори" Амир Темур ҳақида ўнлаб тарихий романлар, шеърлар, драмалар ва трагедиялар, ҳаттоки опералар яратилган. Бу асарларнинг яратилиш сабабларини аниқлаш учун ўша давр тарихи ва сиёсий вазиятига назар ташлайлик.

Ўзбеклар ва дунё

XIV асрда Оврупо давлатларида сиёсий ва иқтисодий ҳолат унча яхши эмасди. Россия ҳам бир неча князликларга бўлиниб, бир қисми мўғуллар, бошқа бир қисми эса литваликлар қўлида эди. Бу албатта, христиан — мусулмон ва умуман, Ғарб — Шарқ муносабатларига таъсир қиларди. Шарқ давлатлари ичида Миср, Туркия ва Мўғулистон анча кучли эдилар. Шу даврда Марказий Осиёдаги энг кучли давлатга эса Амир Темур асос солди. Унинг салтанати ўз давридаги давлатларга намуна эди. Амир Темур кўпгина Осиё мамлакатларини забт этиб, Оврупо ва Осиё оралиғида жойлашган Туркияни ҳам эгаллади. Бу Туркиянинг Оврупо мамлакатларига ҳужумига барҳам берди. Шу туфайли Амир Темурни "Оврупо халоскори" деб атаб, унга олтиндан ҳайкалча қўйилганди. Хорижий тадқиқотчилар Амир Темурни буюк саркардагина эмас, балки зўр сиёсатчи ва машҳур давлат арбоби деб таърифлайдилар. Амир Темурнинг давлат бошқаруви, ҳарбий, сиёсий ва халқаро алоқалар масалаларини яхши билувчи кучли ташкилотчи эканини алоҳида таъкидлайдилар. Турк тарихчиси Мустафо Али Амир Темурни соҳибқирон, "соҳиби зуҳур"("дарров илғаб олувчи") деб атаб, унинг бошқа соҳибқиронлар — Чингизхон ва Македониялик Александрдан устун эканлигини ёзган эди. Француз олими Б.Марсел эса, Амир Темурни "XIV асрнинг энг буюк кишиси" деб атайди.

Амир Темурнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида кўп санъат асарлари яратилган. Улар орасида қуйидагилар бор: Луис Велес де Гиеваранинг "Буюк Темурлан Эронда"(Рим, 1642), Валладолид, Жан Мангённинг "Буюк Темурлан ёхуд Боязиднинг ўлими"(Париж, 1647), Сэр Уотерснинг "Буюк Темурланнинг турк султони Боязид билан кураши"(Амстердам, 1657), муаллифи номаълум "Саркарда Темурлан"(Париж, 1675), Микола Прадонинг "Темурлан ёхуд Боязиднинг ўлими"(Париж, 1675) асарлари, Чарлз Саундерснинг "Буюк Темурлан" трагедияси(Лондон, 1681), Франсис Фейннинг "Фидокор" трагедияси(Лондон, 1686), Николас Ровснинг «Темурлан" трагедияси(Лондон, 1702), Л.Смитнинг "Темурлан" тарихий драмаси(Амстердам, 1710), Уилям Поплнинг "Саховатли Темурлан" трагедияси (Лондон, 1732) ва бошқа асарлар бор. Амир Темур ҳақидаги биринчи опера Италияда Маре Антон Зиани томонидан 1689 йили ёзилган ва у "Буюк Темурлан" номи билан Венециядаги театрда қўйилган. Яна бошқа опералар: Ж.Ф.Фортшнинг "Боязид ва Темурлан" (Ҳамбург, 1690), Э.М. де Шефдевилнинг "Темурлан"(Париж, 1766; мусиқаси И.Ф.Райнҳардтники), М.Г.Левиснинг 2 қисмли "Темур" драмаси, мусиқасини П.Канг ёзган (Лондон, 1811)...

Амир Темур ҳақидаги энг машҳур опера 1724 йили "Темурлано" номи билан Никола Ҳайм томонидан ёзиб тугалланган ва ўша йилнинг 31 октябрида саҳнага қўйилган. Мазкур операнинг мусиқасини машҳур композитор Г.Ф.Ҳендел ёзган ва Лондон мусиқа академияси театрида намойиш қилинган. Операнинг немис тилидаги матни ҳам мавжуд.

Г.Ф.Ҳенделнинг "Темурлан" операси италян тилида ҳануз қўйилиб келинмоқда. Мен бундан бир неча йил аввал Туринда бўлганимда бу операнинг афишасини кўчадаги дўконлардан бирининг эшигига ёпиштирилганини кўриб қолдим. Афиша шундай ранг-баранг, гўзал ишланган эдики, унда фил устида навкар қилич ушлаб турар, от устидаги навкар эса жанг майдонида найза ушлаб тургани тасвирланган эди. Буюк бобомизнинг номи катта ҳарфлар билан "Темурлано" деб италян тилида ёзиб қўйилгани, унинг бошқа италян номларидек "о" билан берилгани эътиборни тортарди. Афсуски, мен ўша куни кечаси Туриндан жўнашим керак эди. Бу опера эса яна бир кундан кейин қўйилар экан. Афишани қандай қилиб олиш керак? Чунки дўкон ўша куни соат 16гача ёпиқ эди. Мен соат 17ларда ўша дўконга бориб, сотувчига "Темурлано" ватанидан келганимни айтиб, унинг бошига ўзбек дўпписини кийгазиб қўйдим. Сотувчи "Амир Темурни Италияда жуда ҳурмат қилишади. Чунки у Италияни турк султони Боязиднинг ҳужумидан сақлаб қолган", деди. Менинг афишадан кўз узмаётганимни пайқаган сотувчи уни ўрнидан олиб менга узатди. Мен раҳматлар айтиб, афишани Тошкентга келтирдим ва бу ҳақда кичкина мақола ёзиб "Соҳибқирон юлдузи" газетасида чоп эттирдим. Мен афишани газета ходимларидан Амир Темур музейига олиб бориб беришни илтимос қилиб, уларда қолдирган эдим...

Амир Темур ҳақида ёзилган ажойиб трагедиянинг муаллифи Кристофер Марло (1564 — 1593) Уйғониш даври инглиз трагедиясининг асосчиси бўлиб, унинг ижоди эркесеварлик ва чуқур демократизм руҳи билан суғорилган эди. К.Марло буюк шахслар ҳақида трагедия ва тарихий драмалар яратишни ёқтирарди. Унинг 1587—1588 йиллари яратилган "Буюк Темурлан" шеърий трагедиясининг биринчи қисми 1590 йили, иккинчи қисми эса 1606 йили Лондонда нашр этилди. Асарда Амир Темур қорувли, адолатли, қудратли, иродали шахс, вафодор ёр сифатида тасвирланган. Буюк саркарда образини саҳнада машҳур актёр Эдвард Аллейн маҳорат билан яратган.

Мазкур асарни Э.Линецкая ва Е.Полонская рус тилига таржима қилган. 1989 йили Маъруф Жалил "Буюк Темурлан" трагедиясини рус тилидан ўзбек тилига таржима қилди.

Ҳамидулла Кароматовнинг номзодлик диссертацияси Кристофер Марлонинг "Буюк Темурлан" трагедияси ва унинг ўзбек тилига таржимаси мавзуида ёзилиб 1990 йили ёқланганди. Машҳур олим, Ўзбекистон Республикаси фан арбоби, профессор Ғайбулла Саломов унга илмий раҳбарлик қилганди...

Тарихий масалалар, шу жумладан, қирол ва подшоҳларнинг Оврупо ва Осиёдаги салтанатлари ҳақида ўрта аср инглиз драматурглари кўпгина асарлар яратдилар. Бундай драматурглар қаторида Р.Грин, Т.Нэш, Т.Кидни айтиб ўтиш мумкин. Бироқ Шарқ мавзуида К.Марло ёзган "Буюк Темур" трагедияси Овруподаги бошқа драматурглар қаламига мансуб бўлган асарлардан бутунлай фарқ қилади. Назаримизда, К.Марло Амир Темур даври тарихини имкони борича яхши ўрганган ва "Оврупо халоскори"нинг фаолиятидан руҳланиб ўз асарини яратган.

Соҳибқирон ҳақидаги ҳақиқатлар Америка қитъасига ҳам бориб етди. АҚШ шоири Эдгар Аллан По (1809 — 1849) ўзининг бир китобини "Темурлан" ва бошқа шеърлар" деб атаган ва уни Бостонда 1827 йили нашр эттирган. 1829 йили босилиб чиққан иккинчи шеърлар тўпламини ҳам Э.По "Ал-Аъроф", "Темурлан" ва бошқа кичик шеърлар" деб атаган эди. Э.Понинг Амир Темур ҳақидаги поэмаси Соҳибқирон ҳақидаги Оврупода мавжуд бўлган асарлардан руҳланиб ёзилган. Асарда Самарқанд шаҳри энг гўзал, кўркам, боғу бўстонларга бурканган маъво сифатида улуғланади...

ВАТАН, СЕНСАН, ЭНГ ГЎЗАЛ ЧАМАН

Е.БОТИРОВ олган сурат.

Республика кутубхоналарида «Аҳоли ўртасида олиб борилаётган маънавий-маърифий ва тарғибот-ташвиқот ишларининг таъсирчанлик самарасини оширишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар дастури тўғрисида»ги Президент қарори юзасидан муҳим тадбирлар амалга оширилмоқда. Жумладан, таркибида 12 кутубхонани бирлаштирган Чирчиқ шаҳар марказлашган кутубхоналар тизими тасарруфидаги 7-кутубхонада «Ватан, сенсан, энг гўзал чаман» мавзуида мустақиллик йилларида нашр этилган китоблар кўргазмаси ўтказилди.

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, Тошкент вилояти Маданият ва спорт ишлари бошқармаси, вилоят «Турон» илмий универсал кутубхонаси ҳамкорлигида ташкил этилган мазкур кўргазманинг очилишида мутасадди ташкилотларнинг вакиллари, Чирчиқ шаҳар ҳокимининг ўринбосари, хотин-қизлар қўмитаси раиси Ш.Ирметова, «Шаҳидлар хотираси» хайрия жамғармаси раиси Н.Каримов, Ўзбекистон Республикаси Миллий кутубхонаси директори А.Умаров иштирок этдилар.

Сўзга чиққанлар Чирчиқ шаҳрида китоб мутолаа қилишга қизиқиш ортиб бораётганлигини таъкидладилар. Дарҳақиқат, 400 мингдан ортиқ китоб фондига эга шаҳар кутубхоналари йилига 32 минг китобхонга хизмат кўрсатмоқда.

Кўргазма доирасида тақдимоти ўтказилган тизимнинг веб-сайти, кутубхоналарда мавжуд ва мустақиллик йилларида нашр этилган китобларнинг электрон рўйхати, «Ватан, сенсан, энг гўзал чаман» мавзуида библиографик қўлланма Интернет марказида тайёрланган.

Шунингдек, тадбир доирасида профессор Н.Каримов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Т.Малик, нашриёт вакиллари Ш.Бўтаев («Чўлпон»), М.Тўйчиев (Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти) ва бошқалар билан учрашувлар ўтказилди. Учрашувда «Шаҳидлар хотираси» хайрия жамғармаси раиси Наим Каримов шаҳар кутубхоналар тизимига жамғарма ҳисобидан нашр этилган китобларни тақдим қилди.

К.САЪДУЛЛАЕВ

БЕГОНАЛАР СИНОВДАН ЎТДИ

Алишер Навоий номидаги Санъат саройида "Ўзбеккино" Миллий агентлиги қошида ташкил этилган "Илк филм" ёшлар ижодий студиясининг биринчи филми — "Бегоналар"нинг тақдимоти бўлиб ўтди. Ушбу киноасарда одатдаги филмлардагидек бир-бирига етолмай азоб чекаётган икки қалбнинг саргузаштлари ёки севишганларнинг муҳаббатини синовдан ўтказаётган қандайдир кучлару қоработирлар ҳам йўқ. Бунда барча қаршиликлар, зиддиятлар инсоннинг ўзида, табиатида мужассам. Филм қаҳрамонлари ҳаёт ҳақида томошабинларга ортиқча фалсафа ҳам сўқимайди, шундай бўлса-да томошабин ўз дунёқарашидан келиб чиқиб уларни тушуна бошлайди. Маълум бир тўхтамга келади.

"Қор қўйнида лола" ва "Орзу ортида" филмлари орқали ижодий салоҳиятини намойиш этган Ёлқин Тўйчиев сценарийси асосидаги ушбу филм ижодкорлари бир-бирини такрорламаган, лекин бевосита боғлиқ бўлган икки хил тақдирнинг кечинмалари орқали ўз ҳақиқатларини айтадилар.

Бугун бадиий филмларда хонандаларнинг иштирок этиши одатий ҳолга айланган бўлсада, бу ҳолат кўплар учун эриш туюлаяпти. Чунки қаҳрамон қилиб олинган хонандалар ўзлари яратаётган образнинг ҳаётига сингиб кетолмайди. Шунинг учун ҳам филмдан асосий мақсад хонандани ва у ижро этган қўшиқларни реклама қилишдек бўлиб туюлади.

Ушбу филмда ҳам бош ролларидан бирини қўшиқчи Равшан Собиров ўйнаган бўлсада, режиссёр Мақсуд Охунов хонанданинг имкониятларидан, меъёрни унутмаган ҳолда, тўғри фойдалана олган, деб айтиш мумкин. Ижодий жамоа артистга эмас, аксинча артист филмнинг ечимига, асосий мақсадга хизмат қилган. Шундай бўлса-да, барибир, филмнинг асосий драматик юки актёрлар Улуғбек Юнусов ва Шодия Тўхтаеванинг зиммасига тушган. Улар ўз қаҳрамонларининг ички кечинмаларини, изтиробларини қиёфаларида, нигоҳларида акс эттириб беролганлар.

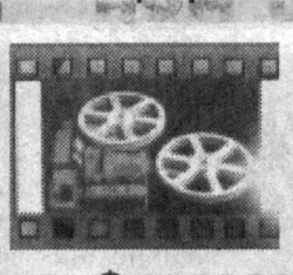

Муҳими, актёрлар ўзларидаги кайфиятни томошабинга юқтира олишди. Филмнинг яна бир муваффақияти шундаки, воқеалар баёнида режиссёр М. Охунов ўз талқини, "дастхати"дан ва оператор Рустам Муродовнинг ижодий имкониятларидан унумли фойдалангани яққол кўринади. Киноасарни кўриш давомида шундай хулосага келамиз: ҳаёт биз ўйлагандек фожеа ҳам эмас, енгил ҳам. У ўз жумбоқлари-ю кутилмаган ўйинлари билан ҳам жозибалидир.

Умуман, "Илк филм"нинг илк филми бадиий савия ва томошавийлиги жиҳатидан дастлабки синовдан муваффақиятли ўтди, дея оламиз.

"Шарқ юлдузи", 2006 йил, 2-сон

Севимли журналимизнинг навбатдаги сони Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари, шоир Сирожиддин Саййиднинг "Эзгулик аркаси" сарлавҳали публицистик мақоласи билан очилади. Озод мамлакатимизда ҳар тонг бир хушхабар таралаётганини қаламга олар экан, шоир шундай ёзади:

Ҳар кун умримизнинг бир сафаридир,
Ҳар он кунимизнинг бир гавҳаридир.
Тинчлик, омонликда отган ҳар бир тонг
Оллоҳнинг бизларга хушхабаридир.

Журналларни варақлаганда...

Журнал саҳифаларида Абдусаид Кўчимов, Зебо Мирзо, Абдумажид Азим, Ойгул Суюндикова, Ҳамид Норқулнинг янги туркум шеърлари, Наби Жалолиддиннинг "Сийрат ва ниқоб" романининг давоми, Абдураззоқ Қўшшанинг "Ёлдор отнинг қулуни", Расулжон Камоловнинг "Етимчанинг юлдузи", Шодмон Сулаймоннинг "Туғилган кун" ҳикоялари эълон қилинган. Журналхонлар, шунингдек, таниқли адиб Ҳуснидддин Шариповнинг "Шоирона зиё", Жаббор Халиловнинг "Ойбек Шаҳрисабзда" хотира мақолаларини, "Мушоира этади давом" рукнида бир гуруҳ истеъдодли ёшларнинг янги шеърларини ҳам ўқишлари мумкин. Анъанавий "Гулқайчи" рукнида эса Адҳам Даминнинг янги ёзган ҳажвиялари эълон қилинган.

СЎЗГА СОДИҚЛИК ҲАМ ЯХШИЛИКДИР

Муҳокама учун мавзу

Яхшилик барибир яхши, деймиз. Аслида УНИ ҳар куни "кўрамиз": гоҳи ёнгинамизда, гоҳи юрагимизда яшайди. Тўғри у неча минг-минг йиллардан бери (ким билади, балки одамзот пайдо бўлгандан буёндир) энг улуғ фазилат сифатида қадрланади. Минг афсуски, биз бу бебаҳо туйғуни, бойликни кечикиброқ англаймиз.

Аслида ҳамма бир-бирига яхшилик қилгиси келади. Лекин бу кимнингдир қўлидан келади, кимнингдир... кўнглида ёмонлик туғилади. Шунинг учунми, биз кўпинча бировнинг беминнат яхшилигини тез унутиб юборамиз, кимнингдир ёмонлигини эса бир умр юзига солиб юрамиз.

Очиғи, бундан уч йил бурун ТВ экранида шу номда кўрсатув намойиш этила бошлангач, биз шошиб қолганмиз. Юзлаб мавзуларга оид дарду дунёлар битилган мактубларни ўқиб, уларнинг қай бирини томошабин эътиборига олиб чиқа оламиз — деган хавотиримиз бор эди. Нега десангиз, аксарият хатларда одамлар орасида шу пайтгача кўпчилик унчалик эътибор бермаган турли эзгу амаллар, ҳатто лоф бўлмасину, бадиий ҳикояларга мавзу бўларли ҳаётий воқеаларгача бор эди. Билмадик, шу қисқагина муддат оралиғида бизнинг ижодий гуруҳ халқимизга, қолаверса, зукко ва зийрак дидли телетомошабинга қай даражада манзур бўларли мавзуларда кўрсатувлар тайёрлай олдик, у ёғини холис ҳакам — вақт ҳали айтади.

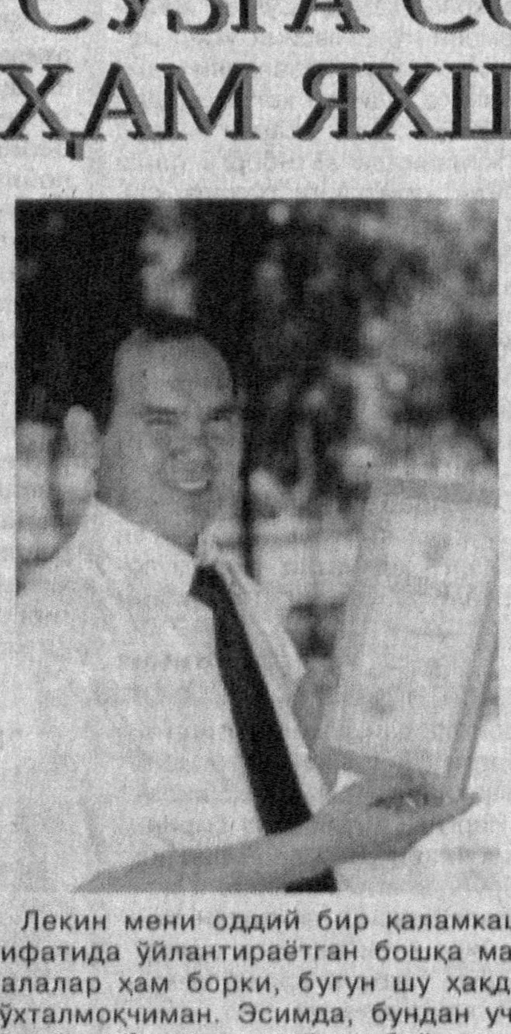

Лекин мени оддий бир қаламкаш сифатида ўйлантираётган бошқа масалалар ҳам борки, бугун шу ҳақда тўхталмоқчиман. Эсимда, бундан учтўрт йил бурун миллий адабиётимизнинг заҳматкаш вакилларидан бири раҳматлик Тўра Сулаймоннинг бугунги журналистика муаммолари, тўғрироғи, бадиий тил маданиятига оид жиддий мақолалари, ҳаёт кузатувлари матбуотда эълон қилингач, Телевидениеда ҳам, радиода ҳам анча жонланиш сезилганди. Ҳатто шевада кўрсатув олиб борувчилар ҳам мулзам бўлиб, маълум вақт "танаффус"га чиқишган эди. Эртанги кун телерадиожурналистикаси тақдири учун балогардон бўлган оқсоқол адибимиз насиҳатларига қулоқ осгандик. Лекин... кўп ўтмай яна ўз билганимиздан қолмадик. Энг ёмони, тилимизга ошкора тарзда ТВ орқали, радио орқали беписанд муносабатда бўлавердик. Бу "касаллик" афсуски, ҳозир айни авжида. Аксарият ҳолларда асосан матбуот орқали ТВ, радиодаги "сўзбўямачилик"лар ҳақида бонг урилди, ҳозир ҳам аҳён-аҳёнда у ёки бу шаклда муносабатлар ёзиляпти. Таассуфки, ҳали бирор нашр орқали ёхуд шу соҳа минбари орқали бирон ҳамкасбимиз (бу кўпроқ ТВ ҳамда радиога тегишли — Н.Ж.) тинмай ёзилаётган жиддий нуқсонларга муносабат билдиргани йўқ. Изоҳ энди ортиқча...

Биз асли СЎЗга суянган қавммиз. Лекин аксар ҳолларда сўз масъулиятини унутиб қўяяпмиз. Сўзамоллик деб қовун тушириб ётибмиз. Афсус, бугун Қаҳҳор домла ҳаёт бўлганларида қайси кўзлари билан телевизор кўриб, қайси қулоқлари билан радио эшитардилар, у ёғини худо билади. Лекин биз қайси журналистика (ТВ, радио, матбуот деб ажратиш ўринлимикан ўзи?! — Н.Ж.)га мансуб бўлмоғимиздан қатъи назар, тўғри сўзга, ҳақ сўзга содиқ қололсаккина эл-улус қадрлайди, эъзозлайди.

Норқобил ЖАЛИЛ,
"Олтин қалам"
халқаро танлови ғолиби

Маданий ҳаёт

Юсуфжон Шакаржонов номидаги Фарғона вилоят ўзбек давлат мусиқали драма театрида Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азимнинг "Бахт қуши" асари саҳналаштирилмоқда. Пиесада уруш йилларида бахт қуши тарк этган қишлоқ манзараси жонли талқин этилган. Саҳна безакларини рассом Фурқат Қўчқоров ишлаяпти. Асосий ролларни Холмат Икромов, Малоҳат Тоирова, Комила Валиева, Анвар Исоқов, Қодир Худойназаров, Алишер Ғофуров, Мурод Халилов, Мафтуна Қурбонова, Фозил Акбаров каби актёрлар ижро этадилар. Режиссёр М.Юсупов.

М. КАРИМОВА

* * *

"Дийдор" ёшлар театр-студиясида Ҳ.Низомиддинов ва М.Мирзаев сценарийси асосида саҳналаштирилган "Дийдор" ҳажвий-мусиқий саҳна томошасининг тақдимоти бўлиб ўтди.

Режиссёр М.Мирзаев саҳналаштирган янги асардаги ролларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист М.Нурматов, актёрлар Ҳ.Низомиддинов, О.Отабоев, З.Қосимова, А.Тўйчиев, Т.Раҳмонбердиевлар ижро этишмоқда. Томоша руҳига мос саҳна безакларини рассом Б.Қурбонов ишлаган. Мусиқани Р.Исмоилов танлаган.

А.УСМОНОВ

Тўлан НИЗОМ,
Ўзбекистон халқ шоири

АНДИЖОННИ МЕН БИЛАМАН, ДЎСТ

Андижонни мен биламан, дўст:
Тупроғи соз, суви пок, тоза,
Осмони соф, офтоби чақноқ,
Лабз — ўзбакий, туркий андоза,
Ҳар кўнгилда порилар чироқ.
Бунда тонглар ўқур тиловат,
Шаббодаси айтади алла,
Гул тилида дуо, саловат,
Боғ супурар ҳар бир маҳалла.

Андижонни мен биламан, дўст:
Бир ён пахта, бир ён мевазор,
Солланади олтин бошоқлар,
Ўзи қурган денгизи ҳам бор,
Тор чертади дарё, ирмоқлар,
Ҳар сония юз очар чирой,
Ғанимлари даф бўлур куйиб,
Дўстлар дейди: Кўз тегмасин, ҳой,
Яна юксал хирмонлар уйиб.

Андижонни мен биламан, дўст:
Бозорларда сават-сават нон,
Дастурхонда асал, нишолда,
Меҳнат ила турмуш фаровон,
Бир келгин-да, кўриб ишон-да!
Асл китоб ҳар хонадонда,
Ҳукм сурар нурли эътиқод,
Ҳамма шоир бизнинг томонда,
Покиза руҳ, иллатдан озод!

Андижонни мен биламан, дўст:
Юрт ишқида шеър битар Бобур,
Кипригига илиниб кўз ёш,
Моҳларойим кўксида сабр,
Тиғлаб кетган замона бевош...
Эл ичида Чўлпон барҳаёт,
Тинганича йўқдир бўзлари,
Мана севги, мана ишқ, ижод,
Кўзларимда унинг кўзлари!

Андижонни мен биламан, дўст:
Боғларида нур ичар шабнам.
Гул кўтариб келади Қуёш,
Ой тўлади, кўкда Юлдуз жам,
Эриб кетар эримаган тош!
Қучоқ очур ёрқин келажак,
Пойларига поёндоз бўл Сен!
Кун туғилур қутлуғ, муборак.
Андижонни мен биламан, мен!

НАВРЎЗ ҚИЗИ

Наврўз қизи боғимга келди бугун тонг чоғи,
Алвон-алвон гулларга тўла экан қучоғи,
Юрагида ишқ ўти, ёнар икки ёноғи,
Хино боғлабди оқшом, лола эди бармоғи,
Гуллар билан безанмиш бошидан то оёғи.

Саватин ерга қўйди, ичи тўла чучмома,
Қуёш туҳфаси эди чучмома кийган жома,
Саҳар чўмилтирибди ойдан нур тома-тома,
Қиз қўлимга тутқазди Навбаҳордан бир нома,
Шу он енгил шаббода кўрсатди зўр ҳангома.

Силкиниб қолди боғда Бинафшаю Наъматак,
Тожихўроз Мажнундек эгнида қонли яктак,
Лабланди Гулисафсар, зеболанди Бойчечак,
Ороланиб Гулсунбул, Саллагул, шум Мармарак —
Карнайгулга қайрилди, ҳасад қилсалар керак...

Гул қатма-қат тебранди, жилмайди Гулибеор,
Атиргул титраб қолди, Гулхайрида бир сир бор,
Кампирчопон, Бойхалча япроғи тумор-тумор,
Райҳонга сариқ Садбарг термулар хумор-хумор,
Лек Чиннигул негадир хаёл сурар беозор...

Наврўз қизи бир кулиб, гулларга имо этди,
Гуллар очилиб кетди, ҳидлар сочилиб кетди!
Бу хушхабар бутун эл, бутун оламга етди!
Бошланди улуғ Байрам, қувонч борлиқни тутди,
Баҳор кутган кўнгиллар ғам-қайғуни унутди!

Дастурхонга тортилди: сумалак, кўк чучвара,
Кўк сомса ҳам кўк манти, ҳалимига бир қара,
Қиз-жувонлар рақс этур, кокиллари шаршара,
Табассуми жон олар, бири-биридан сара,
Дўстлар, менинг боғимда бўлди шундай манзара!

МЕВАЛИ ДАРАХТЛАР

Болаларга

Тонг ёриб, илк субҳидам
«Боғ аро қўйсам қадам»,
Зеҳним олди дам-бадам —
Бошин эгган дарахтлар,
Қаддин буккан дарахтлар.

Бири олма, бири нок,
Бири хурмо, бири ток,
Анжир ётур бағри чок,
Юки бисёр дарахтлар,
Юки залвор дарахтлар.

Чорпойли оқ ўриклар,
Ёнғоқ — шохи йириклар,
Олча-гилос шериклар,
Тош отилган дарахтлар,
Болта тилган дарахтлар.

Бир бутоғи айрилган,
Бир новдаси қайрилган,
Илдизлари чайрилган,
Маҳкам, пишиқ дарахтлар,
Элга қўшиқ дарахтлар.

Шамоллар тўкиб турар,
Қушлар ҳам чўқиб турар,
Булбул шеър ўқиб турар,
Ай, қайғудош дарахтлар,
Менга сирдош дарахтлар.

Теваракда саф тортар,
Рашку алам қўзғотар,
Ғам устига ғам ортар,
Мева билмас дарахтлар,
Мева қилмас дарахтлар.

Оқ қайин бўй чўзадир,
Қайроғочдан ўзадир,
Кўкдан юлдуз узадир,
Ҳаволанган дарахтлар,
Самоланган дарахтлар.

Боши осмон тераклар,
Толлар — эзгин юраклар,
Сада кимни эрмаклар?..
Ҳасад уйи бузилсин,
Занжирлари узилсин.

Мевасиз боғ боғмиди,
Чўққисиз тоғ тоғмиди,
Меҳри йўқ ўртоқмиди,
Меваси чин дарахтлар,
Турон замин дарахтлар.

Энди десам, холисан,
Отамлар тимсолисан,
Онамлар мисолисан,
Қомати дол дарахтлар,
Умри ҳалол дарахтлар.

Тонг ёриб, илк субҳидам
«Боғ аро қўйсам қадам»,
Зеҳним олди дам-бадам,
Ҳосили ларзонлари,
Ўлмасин боғбонлари!

Юракни кенг қилиб астойдил меҳнатга берилган одам яхши кун кўриб, маъноли ҳаёт кечиради. Меҳнатсиз топилган бойлик омонатдир.

* * *

Нафсни тия олиш мардлик. Мардлик эса жамики эзгу ишларнинг эшигини очадиган калитдир.

* * *

Яхши одам янглишганда ёки бирон хатога йўл қўйганда уни ёмонотлиқ қилиш керакмас. Чунки у бу хатосидан пушаймон бўлиши аниқ.

* * *

Бировнинг бахтида ўз бахтини тополган — бахтли.

* * *

Ҳақиқий ижодкор ижод бўстонига оёғи билан эмас, қалами билан кириб келади.

* * *

Истеъдод Парвардигор томонидан одамга хусусий мулк қилиб эмас, кўпчилик манфаатини кўзлаб берилган.

* * *

Ёзувчи турмуш воқелигини қайд этувчи сураткаш эмас, балки шу воқелик ифодасида ўз муносабати, қарашлари ва ҳис-туйғуларини акс эттирувчи мусаввирдир.

Ҳаким НАЗИР,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

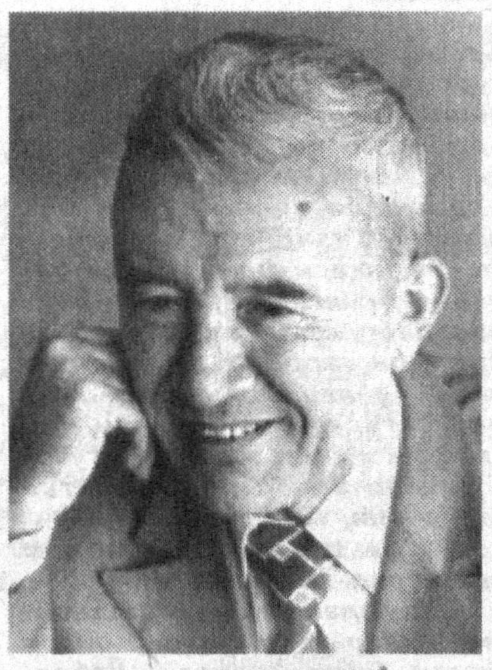

АСАР ТЎЛҒОҚСИЗ ЁЗИЛСА...

Ён дафтардаги битиклардан

* * *

Ота-она ёшини яшаб, ошини ошаб бу фоний дунёни тарк этганда уларни обрў-иззатларини ўрнига қўйиб кузатадиган биринчи навбатда ўғил бўлади. Инсоф-диёнатли ўғилгина бу вазифасини яхши адо этади. Ўғил диёнатсиз бўлса...

* * *

Кўтара оламанми деб иккиланиб ўтирмай, елкага, зиммага вазмин юк олиб, баландроқ чўққини кўзлаб бораверган маъқул экан. Умуман, яхши таваккалсиз бирон жиддий натижага эришиш амри маҳол.

* * *

Илҳом — ёзишга бўлган кучли тўлғоқдир. Тўлғоқсиз ёзилган нарса мўлжалсиз отилган ўқдай беҳуда кетади. Худо берган истеъдодни авайлаб сарфлаган маъқул. Уни ортиқча ҳою-ҳавасларга исроф қилиш инсофсизлик, очиқроғи, халқ бойлигига хиёнат қилиш билан баробар.

* * *

Ҳақиқий тадбиркорлик — чин инсонийлик белгиси деганимизда, бир муҳим жиҳатни эътибордан қочирмаслигимиз керак: тадбиркорлик қилишдан мақсад — фақатгина ўз манфаати, ўз шуҳратини кўзлашми ё жамият манфаатини ҳамми?!

* * *

Ҳаётинг силлиқ ўтмаган бўлиши мумкин, бу муҳим эмас. Муҳими қандай яшаганингда!

* * *

Қариганингда ҳам ҳаётга муҳаббатинг совимагани маъқул. Шу нарса сени янада узоққа етаклайди.

* * *

Маънавиятли одам, аввало, имон-эътиқодли, инсоф-товфиқли, одамохун ва камтарин бўлади.

* * *

Билган йўлингдан юр, четга чиқма, адашасан.

* * *

Ёвузликка нафрат ҳам одамгарчиликнинг бир кўриниши.

* * *

— Умрингда энг бахтли кунларинг қачон бўлган?

— Меҳнатга шўнғиган пайтларим.

* * *

Эл-юртга аралашмай яшашда нима маъно бор?

* * *

Томизғи яхши бўлса, қатиқ тез ивийди.

* * *

Кексаликда ҳам ҳаёт муаммоларига, маънавий бойликларга қизиқсанг, билки, умринг давом этмоқда экан.

* * *

Донишмандлар: «Маслаҳат юзасидан айтилган ёлғон — фитна-фасод келтирувчи ростдан яхшироқдир» деганлар.

* * *

Устоз Абдулла Қаҳҳорнинг ёш ижодкорларга қилган насиҳатларидан бири ёдимга тушди: агар яратган асарларинг ёш авлод тарбиясига, дўстликнинг мустаҳкамланишига, меҳнатсеварлик ва ватанпарварликнинг ўсишига озми-кўпми хизмат қилса, ўзингни бахтиёр ҳисоблашинг мумкин...

* * *

Ҳар кимнинг ўз ҳаками бўлади. Ҳакам ақлга қулоқ солса, эгасини тўғри йўлга бошлайди, нафсга қулоқ солса-чи, йўлдан оздиради. Бу ҳакам — виждондир.

* * *

Китобни офтобга қиёс қиладилар. Дарҳақиқат, китоб одам онги-дилига нур, зиё бағишлайди, қалбларни ёриштириб, ақлни пешлайди. Кўнгилда эзгу фикрлар уйғотиб, хайрли ишларга руҳлантиради.

* * *

— Сизда китобхонликка қизиқиш қачон ва қандай бошланган? — деб сўрашади.

— Ёш болалик чоғларим. Хонадонимизда кунора раҳматли онам Малика отин бошчилигида қўшни аёллар китобхонлик қилишарди. Мен ҳам уларга қизиқиб қулоқ солардим. Энг кўп ўқиладигани Навоий, Фузулий, Хўжа Ҳофиз, Бобо Равшан, Ҳувайдо, Яссавий, Баёз Хазиний, Сўфи Оллоёр китоблари эди. Аёллар завққа тўлиб хониш билан ўқишган байт-ғазаллар сатрларидан эсимда қолганларини ичимда қайтариб юрардим. Етти-саккиз ёшга етиб, саводим чиққанда ўша китоблардан айримларини қўлга олиб ўқий бошлаганман. Китоблар мутолаасига, ёзиш-чизишга берилишим ўша кезлардан бошланган...

"Жамият ва мен" танловига

Чеча

Қатра

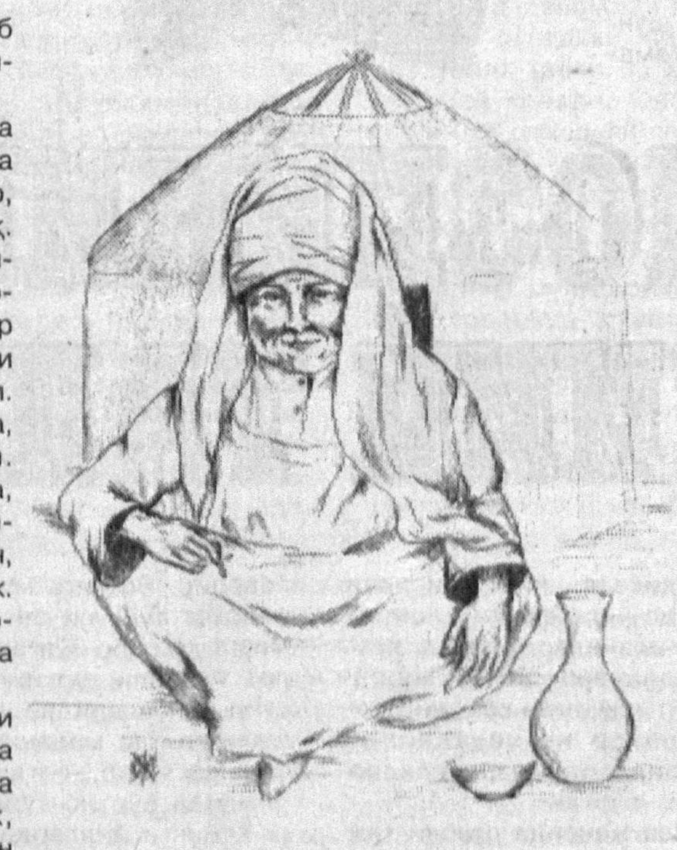

Ҳайит момо узоқ қариндошимиз. Ғузорнинг Жонқора қишлоғида яшайди. Ёши тўқсондан ошган. Табаррук ёши ва ҳаммага бирдай меҳрибонлиги боис катта-кичик унинг зиёратига борадиган бўлган. Энамнинг амакисига келин бўлиб тушганидан Ҳайит момони чеча дер эдилар. Энам вафот этганига ҳам анча йил бўлди, чечасини кўрсам ўзларини кўргандек бўламан, деб йўлга тушдим.

Йўл узоқ. Тоғлар орасидаги Жонқорага ёғингарчиликда машина юрмайди. Қирлардан ўрлаб, бир амаллаб тоққа чиқиб бордим. Чеча ҳали бақувват. Бошида қўнғирот аёллари ўрайдиган дастор, қоматини тик тутиб, ҳассасиз юрибди. Кўзойнаксиз тикиш қилади, жун титиб урчуқ йигиради, келинлар кигиз қилса, гул босиб беради.

Овозимни сал кўтариб сўрашгандим, "Эй, қизжон, секинроқ гапиринг, қулоғим оғир эмас, келинларим шивирлаб гапиришса ҳам эшитаман", — дея ҳазил қилди. Бир зумда гурунг-гурунгга уланиб кетди. Чечадан сўрайдиган гапларим эса кўп. Қайси биридан бошласам экан?

— Чеча, ёшлик даврларингиз ҳақида гапириб беринг, қандай бўлгансиз, эсингизда борми? — деймаn.

— Ёшлик дедингизми? Ҳа-я, ёшликни унутиб бўладими. Жуда кўҳлик бўлганман. Ёш эрга беришган. Отам раҳматли: "Сен жуда ҳусндор эдинг қизим, бирорта йигит обқочиб кетмасин, деб дарров узатиб юборганмиз", деган эди. Турмуш қурганим билан фарзанд кўрмадик, ажрашиб кетдик. Ўша пайтлар энангизнинг амакисини хотини ўлиб, олтита ёш боласи билан қолган экан, совчи қўйди. Ёшгина нарса бир кунда олти болалик бўлдим-қолдим — уч ўғил, уч қиз. Уларни бағримга босдим. Бир эна нима қилиши керак бўлса, барини қилдим... Худонинг марҳаматини қаранг-ки, ўзим ҳам уч ўғил кўрдим. Болаларимга бирдай қарадим. Чолимнинг олдинги хотинидан туғилган болаларни ҳеч ким менга ўгай демайди, улар менинг дилбандларим... Айниқса, катта ўғилларимнинг меҳри ўзгача, қаранг, ҳаммаси атрофимда яшайди. Ҳар куни уларнинг уйига бирма-бир кириб чиқмасам, кўнглим жойига тушмайди.

Ҳайит чеча бир зум жим қолди. Ким билади, шу топда унинг хаёлидан нималар ўтаяпти.

— Қишда ҳам енгил кийиниб юрибсиз, совқотмайсизми? — дея гурунгни уламоқчи бўлдим.

— Совуқ қотмайман, қизжон. Иссиқ одамни қаритади, ланж қилиб ташлайди. Шунга ўрганганман... Қизжон, юринг менинг уйимни кўринг, у ўтовда энангиз билан кўп гурунг қилардик. Ҳар йили Наврўз ўтадиган сайилгоҳга менинг уйимни ҳам олиб бориб тикишади. Меҳмонлар учун...

Чеча билан кенггина ўтовга кирамиз. Ўртада ўчоқ, тепадаги туйнуклар, атрофдаги чийлар очиқ. Керагага тираб куви, иккита хум, мис офтоба ва бошқа қадимий идишлар қўйилган. Чеча хумдаги сувдан чой қўйиб юборди. Саксовул бироз тутади-да, чирсиллаб ёниб кетди. Ўтовнинг ўқларига кашта, безакли халтачалар осилган. Ҳар бирига қизиқаман, гўё бир сир яширингандек. Менинг уларга тўймай боқаётганимни кўрган чеча изоҳ бера бошлайди:

— Манави хуржунни чолим раҳматли бозорга олиб борарди. Мана бунга қаранг, бу — кебанак, чўпонларнинг кигиздан тикилган қишки кийими. Қаҳратон қишда ўғилларим кийиб қўй боқишади. Буниси пиёзи чекмон, иссиқроқ кунлари кийилади, туянинг жунидан тўқилган.

Тўн шаклида силлиқ тўқилган бу кийим ҳам ҳар қандай музейга кўрк бериши мумкин...

— Чечажон, келинлик либосларингизу тақинчоқларингизни ҳам асраб юрармишсиз. Шу ростми?

Тўқсондан ошган чечанинг хушрўй юзига қизиллик, ҳаяжон югуради. Мўъжазгина тахта сандиқни очиб, келинлик бисотларини ола бошлайди.

— Бу мурсак, Бухоронинг асл адрасидан тикилган. Аёлларнинг олди очиқ узун кийими...

Уларнинг ёқалари ва этакларига зар аралаш кашта урилган. Ҳайит чеча рўмолчага тугилган тақинчоқларини ҳам очади: латиба (бурунга тақиладиган халқа), ҳапамат, безмат, силсила, билагузук, узук... деярли ҳаммаси кумушдан ясалган.

Чой қайнади, оғир шол дастурхон ёзилди. Саксовул ўтинда қайнаган хушбўй чойни ичарканман, чеча косага солинган сариёғни олдимга сурди:

— Бундан олинг, қизжон, қўйқоринда сақланган.

Бироз нордон сарёғда минг хил гиёҳнинг ҳиди ва таъми бор, қанча есангиз ҳам таъбга урмайди. Чеча бундай ёғни асраш учун қорин қандай тайёрланишини эринмай тушунтиради: қўй ёки қўзининг қорни тозаланиб, ичи ҳавога тўлдирилиб иссиқда қуритилади, сўнг кувида пишиган ёғ солинади...

— Бир вақтлар жун қирққан, қўй ҳам сўйган экансиз, шу ростми?

У кулиб юборди ва ёнимга яқинроқ ўтирди.

— Рост. Ҳозир келинларим ҳам қўй қирқади. Мол сўйиш эса ҳамманинг қўлидан келмайди, лекин мен сўйганман. Бир куни қўрага кирсам катта қўчқор патиллаб ётибди. Уйда эркак зоти йўқ эди. Ўқлоқни миндим-да, дуосини ўқиб, қўчқорнинг бўйнига пичоқ тортиб юбордим. Шундай қилмасам, катта қўчқор ҳаром ўларди-да.

— Қўрқмадингизми?

— Қўрқоқ тоғда яшай олмайди. Чорванинг нонини ейиш учун жонинг молнинг туёғидан қаттиқ бўлиши керак, қизжон.

Чечанинг гапларини эшитиб, аёл меҳри ва қудрати қаршисида лол қоламан. Бундай Барчинсифат оналаримиздан бизга қандай хислатлар мерос бўлиб ўтдийкин? Шуларни ўйларканман, эшикдан чечага ўхшаб кетадиган етти-саккиз ёшлардаги қизча ийманибгина қарайди:

— Эна, эчкиларни соғмаймизми?

— Вақт бўлдими, болам, албатта соғамиз.

Чеча ўрнидан адл туриб, чеккадаги қовоқ идишни қўлига оларкан, менга юзланди:

— Қизжон, бир пасгина кутинг, мен ҳозир...

Жилмайганимча чечанинг орқасидан аста эргашаман. Унинг ҳар бир сўзида, хатти-ҳаракатида асрларни ардоғида улғайтирган оналарнинг иссиқ меҳрини туяман...

Олисларда кўкламга юз тутиб, ҳаёт абадийлиги ва вақтнинг ўткинчилигини эсга солган виқорли тоғлар. Умр йўлларининг иссиқ-совуғию, паст-баландликлари аро аждодлар ёди ва меҳр-оқибат бардавомлигини елкасида тутиб келаётган момоларимиз қадри ҳам мана шу тоғлардек абадий туюлади.

Бўстон РАҲМОНОВА
Ғузор тумани.

САҲНАДА «ЕРҚЎРҒОН»

Тақдимот

«Эски мачит» театр-студияси халқ оғзаки ижоди ва жаҳон фолклори намуналари асосида саҳналаштирилган кўпгина асарлари билан Осиё ва Европа мамлакатлари томошабинлари олқишига сазовор бўлган. Яқинда театр-студия Қарши шаҳрининг 2700 йиллигига атаб таниқли шоир Исмоил Тўхтамишевнинг «Ерқўрғон» достони асосида тарихий мавзудаги мусиқали асарни саҳнага қўйди. Режиссёр Авлиёқули Хўжақули асарни Шарқ ва Ғарб кўча театрлари услубида саҳналаштирди. Саҳна безакларини рассом Мария Сошина яратган.

Бугунги дунё замонавий театрларининг тил ва услублари асосида талқин этилган асардаги асосий ролларни Ўзбекистон санъат арбоби Исоқ Тўраев, Республикада хизмат кўрсатган артист Ойгул Халилова, актёрлар Гулноза Раҳматова, Раҳмиддин Низомов ва бошқалар ижро этишмоқда.

Жамоа бадиий раҳбари Исоқ Тўраев театрнинг янги асарини ҳам хориж сафарлари репертуарига киритиш ниятида. Тақдимот маросимида вилоят ҳокими Нуриддин Зайниев, ижодкорлар ва жамоатчилик вакиллари иштирок этдилар.

Исмоил МАҲМУД

Оҳига тутгил қулоқ, кўксингдаги ул торни

* * *

Эҳтиёт қилғил тилингни, билким, ожиз бандадур,
Гоҳ заҳар, гоҳида малҳам, гоҳида манмандадур.

Бир нидо келгай Скандар, сартарош ровийсидан,
Ул қудуққа бош суқибким, охири шармандадур.

Ўттиз икки миршаби банд этса ҳам ул алжигай,
Ҳеч тутиб бўлмас ани сўнг, бил, жилов мингандадур.

Дашту бўстонга баробар сочса ҳам нурин қуёш,
Олтину ножинсни матну матлаби маъдандадур.

Очма лаб ҳар касга беҳуд қалб сирин тутгил ниҳон,
Ким бу кун гулхандадур, ваҳ, ким бу кун гулшандадур.

Камтаринлик бирла ҳар ким эл аро топгай камол,
Марди майдонларни шавқи, ҳикмати руҳ тандадур.

Панд-насиҳат бирла, Маҳмуд, беписанд қўйма қадам,
Ушбу ожизлик сифоти мандадур, гоҳ сандадур.

* * *

Хуш назар бирла қаранг, дийдор ғаниматдур бу дам,
Ота-она, аҳли дўст, дилдор ғаниматдур бу дам.

Ҳар нафас такрори ўзга, қайтмагай ҳар лаҳза ким,
Паст-баланд ургай юрак, иқрор ғаниматдур бу дам.

Ҳар қадамда турфа ҳис, ҳар бир назар тафти бўлак,
Гоҳ ёруғ, гоҳи заиф рухсор ғаниматдур бу дам.

Вақт аро дўстлар жамоли ичра сиз ҳурмат топинг,
Ким азизлар лутфидан асрор ғаниматдир бу дам.

Аввалу охирда ҳар иш фурсати ҳикматдадур,
Анга кўнглин чоғлаган бедор ғаниматдур бу дам.

Жустужў айланг саодат ичра дил майдонида,
Бу ҳидоят истари бемор ғаниматдур бу дам.

Айлагай кимёки, Маҳмуд, иқтидо руҳи дилинг,
Бу улуғ майдонда чин ҳамкор ғаниматдур бу дам.

* * *

Қадрига етгил оёғ остидаги ул зорни,
Термулиб пойингда турган бебаҳо, бедорни.

Сен хаёл ахтарма олис қирда турган маррадан,
Бас, тавоб қил руҳинг узра порлаган дийдорни.

Ўзлигинг ўзингга ҳақдир то қиёмат, эй кўнгил,
Фарқига боргил ҳақиқат бирла ул маккорни.

Турфа ҳислар бирла кўнгул ўртагай, вақтида лек
Оҳига тутгил қулоқ кўксингдаги ул торни.

Не мақомга етди Маъмуржону устоз Жўрахон,
Сўнгги манзил айлади, воҳ Марғилони борни.

Белда қувват борида юрт корини қилган азиз,
Эл таниб, олам таниб чин дўст тутиб ҳушёрни.

Бир сабаб-ла айладинг, Маҳмуд, бу сўзни ошкор,
Ишқини асра ҳамиша дилдаги ул ёрни.

* * *

Турфа хил шарру риёдан кўзни айланг эҳтиёт,
Ким анга оина бўлманг, ўзни айланг эҳтиёт.

Жилваланган ҳар матонинг тархи бенуқсон эмас,
Ким ҳаво берган кўнгилга бўзни айланг эҳтиёт.

Фарқи кўпдир одамий бирла одамнинг аслида,
Одамийликдан хабардор сўзни айланг эҳтиёт.

Ёмғиру довулда сўнгай турфа ранглар беомон,
Қалбга нақшин солган у зардўзни айланг эҳтиёт.

Давру даврон кимга кўклам, кимга ёзу кимга қиш,
Қалбдаги ул фасли гул Наврўзни айланг эҳтиёт.

Бас, насиб этган билан ким, барчаси бўлмас ҳазм,
Бўлгучи дастурамал ризқ-рўзни аланг эҳтиёт.

Дер ҳаёт мазмуни ҳикматда эрур, Маҳмуд, абад,
Дилга ишқ берган кеча-кундузни айланг эҳтиёт.

Марғилон.

ОЛИМНИНГ ИШҚИЙ НОМАЛАРИ

Иззат Султон нафақат адабиётшунос олим, балки драматург сифатида ҳам XX асрда яшаб ижод қилган атоқли адибларимиз қаторига киради. Машҳур олимнинг ҳаёти кўз олдимизда кечгани учун биз унинг тўю тантаналарида, албатта, рафиқаси Замира опа билан қатнашганига, турли байрам дастурхонларида эса бир-биридан ғаройиб воқеаларни айтиб, аёллар шаънига қадаҳлар кўтарганига, уларни чин қалбдан ҳурмат қилганига гувоҳ бўлганмиз. Устоз табиатан эҳтиросли, киришимли, ташкилотчи, баъзан ҳис-ҳаяжонга ҳам эрк берадиган инсон эди.

...Урушдан кейинги дастлабки йиллар. Замира опа онаси билан бирга ҳозирги «Ўзбекфильм» киностудияси жойлашган Шайхонтоҳур мадрасаси ёнидан ўтаётиб кўзи дафъатан киностудия эшигидаги эълонга тушиб қолади. Эълонда актёрлар мактабининг очилгани ёзилган ҳамда ёш йигит ва қизларнинг шу мактабга келиши сўралган эди. Замира опа Тошкент юридик институтида таҳсил кўраётганига қарамай, ёшлик сурури билан онасини студия томон «етаклайди». Она-болани таниқли кинорежиссёр Йўлдош Аъзамов қаршиолиб, уларга «Тоҳир ва Зуҳра» фильми учун ёш йигит ва қизларнинг кераклигини айтади ва Замира опага ўша заҳотиёқ Қамар роли берилажагини маълум қилади.

Фильм суратга олинаётган пайтда дўмбоққина бир йигит дамма-дам Замира опанинг атрофида гирдикапалак бўлади. Замира опа бунга парво ҳам қилмайди. Бироқ кейинчалик билса, бу йигит студиянинг ўша кезлардаги директори Иззат Султон экан. Фильм тайёр бўлгач, Иззат ака ижодкорларни табриклаш ва уларга миннатдорчилик билдириш истагида уч-тўрт кишини, шу жумладан, Замира опани ҳам уйига меҳмонга таклиф этади. Бу олимнинг соҳибжамол қизга айрича эътибор бераётганининг белгиси эди.

Орадан бир неча йил ўтиб, Иззат Султон Тил ва адабиёт институтига директор этиб тайинланади. Лекин кўп ўтмай, 50-йиллар қатағони бошланиб кетади. Ўша мудҳиш кунларнинг бирида сиёсий идорада хизмат қилувчи бир киши Иззат Султоннинг қамоққа олиниши ҳақидаги ордерга ҳозиргина имзо чекилгани, зудлик билан чора кўриши лозимлигидан уни хабардор қилади. Довдираб қолган олим шу заҳоти Фанлар академияси президенти ҳамшаҳри Ҳабиб Абдуллаевнинг ҳузурига боради. Ҳабиб Абдуллаев депутатлик имтиёзидан фойдаланиб, Иззат Султонни зудлик билан Москвага учириб юборади. Шу тарзда Иззат Султон қатағон даҳшатларидан омон қолади.

Иззат Султон ўша кезларда аввалги оиласидан ажралган ва Замира опа билан хийла яқинлаша бошлаган эди. У Москва давлат университети ҳузуридаги докторантурада докторлик диссертацияси устида иш олиб борар экан, Тошкент юридик институтини тугатган маъшуқасига Москвага аспирантурага ўқишга келишини таклиф қилади. Олимнинг оқилона суҳбатларидан кўнгли чароғон бўлган маъшуқа ҳам у сари талпиниб, Москвага келиб, аспирантурада ўқийди. Муҳаббат юлдузи балқиб турган шундай кунларнинг бирида олим маъшуқа қўли ва қалбини таклиф этиб, мурод-мақсадига етади.

Иззат Султон кейинги бутун ҳаёти давомида Замира опани бошига кўтариб яшади. Ҳар бир асарига биринчи танқидчи бўлиш ҳуқуқини фақат Замира опага берди. Ижодий сафарларга борганида эса телефон ёки хат орқали унинг ҳолидан, кайфиятидан мунтазам хабар олиб турди.

Қуйида Иззат Султоннинг 1957 йил февралида Москвадан рафиқаси Замира Султоновага йўллаган икки хатини эътиборингизга ҳавола этяпмиз.

Наим КАРИМОВ

Москва, 23.2.57.

Севиклим Замирахон!

Аям бошлиқ ҳаммаларингизга кўпдан-кўп соғинчли салом. Иккала хатингизни ҳам олдим. Раҳмат.

Келганимга бугун икки ҳафта бўлган бўлса ҳам, ҳали тузукроқ ишга ўтиролганим йўқ: аввал бир касал бўлдим, кейин Москва, Союз[1] билан боғлиқ бир қанча ишлар вақтни олди. Ҳозирча фақат материаллар ўқиш билан овораман. Эрта-индин мўлжалланган нарсаларни ёзабошлашга киришсам керак. Бир ойлик путёвкамиздан[2] икки ҳафтача вақт қолди, шунинг учун нима қилиб бўлса ҳам иккинчи ойга путёвка олиш ҳаракатидаман, бўлмаса бу ерга келишимиз иш жиҳатидан бефойда бўлиб қолиши ҳам мумкин.

Бу ерга келгандан кейин яна эски «касалим» қўзғади, яъни яна бир янги нарса[3] ёзиш хаёлига тушиб қолдим, бу энди ё драма ёки проза бўлиши керак. Шундай қилиб, аввалги бир иш тугамасдан, яна бир янги иш бошланадиганга ўхшаб турибди. Аммо «Намоз»ни, албатта, аввал охирига етказиб, кейин бошқа ишга кўчаман. Бу ерда эса бир ярим ой «Очерк»[4] устида ишлашга кетса керак. Умуман, иш кўп, вақт ва ғайрат бўлсагина кифоя. «Замысел»ларнинг кўплиги мени чўчитмайди, чунки биламанки, уларнинг ҳаммаси бўлмаса ҳам бир қисми амалга ошар. Бундан ташқари, ҳеч нарса бўлмагандан кўра, янги план ва ҳаваслар бўлиб тургани ҳам яхши.

Шу кунларда докторлик дипломини[5] олдим. Дастлаб хаёлимга келган нарса — Царицинода ғайрат билан самарали ишлаганларим бўлди, диссертация ёқлагандан кейин ўтган бир йилнинг самарасизлиги кўзга ташланади. Ничего, наверстаем. Саломат бўлсак, иккимиз иноқ бўлсак, дўстлигимиз кундан-кун ортса, меҳримиз чуқурлашса, ҳали кўп ишлар қилиб юбориш ҳеч нарса эмас. Докторликка эришув қанча қийин бўлса, докторлик репутациясини доимий сақлаб қолиш ҳам шунчалик, балки ортиқроқ қийин, лекин мен ваҳимада эмасман. Бахтимга Сиз борсиз, ғамим йўқ.

Сиз ҳақингизда кўп ўйлайман, соғинаман. Суратингиз доимо усталим устида (фақат одамлар киргандагина, «хотинини намойиш қилиб, мақтаняпти» демасин, деб суратингизни яшириб қўяман). Мана, ҳозир ҳам рўбарўмда турибсиз. Мендек «кап-катта» кишининг ўз хотинига «ёш ошиқ»ларча муҳаббат изҳор этиши, эҳтимол, баъзи одамларга қизиқ ёки кулгили туюлар. Лекин мен ўз муҳаббатимдан уялмоқчи эмасман, уялмайман, балки муҳаббатим билан жуда бахтиёрман. Ҳар қандай ёшда ҳам муҳаббат фақат ҳаётнинг ҳуснигина эмас, балки катта бахт ва илҳом манбаи ҳам, мен буни Сиз билан ҳаёт қурганимдан кейин тушундим. Сизга бўлган муҳаббатимнинг бутун кучини бирор асарда тасвир этиб бера олсам, ўзимни яна ҳам бахтли ҳис этган бўлар эдим.

Баъзан ҳаётимиз ҳақида ўйлаб кетаман. Меҳр, қизғин ва самимий ҳис билан тўла ҳаётимизнинг қадрига етмас эканмиз, ўйлаб кўрсам. Ҳали ҳаётимизда майда, арзимас нарсалар, бир-биримизга меҳримизни орттириш ўрнига, совутадиган баъзи нарсалар бўлиб туради. Уларни энди йўқ қилиш, бахтли ҳаётнинг қадрига етиш, бир-биримизни бошимизга кўтариб юришимиз керак. Бахтиёр, меҳр ва муҳаббат билан тўла ҳаётнинг ҳар дақиқаси, эскича таъбир билан айтганда, «минг тиллога арзийди».

Кишилар бахтни кўпинча четдан ахтарадилар, бировларнинг ҳаёти ёки китобларда тасвирланган ҳаёт уларга идеал бўлиб кўринади-ю, ўзларининг ҳаётида ҳеч поэзия йўққа ўхшайди. Бундай кишилар тушунмайдиларки, ҳаёт муҳаббатдан бошланган ёки ҳаётда муҳаббат рўёбга келган экан, ҳаётнинг бундан кейин лаззатли, бахтиёр бўлиши одамларнинг ўзига боғлиқ, бахтли ҳаётни «қура билиш» керак. Бунинг учун соф муҳаббат, бир-биримизга бўлган меҳр ва ҳурматни кўз қорачуғидек сақлай билиш, образли қилиб айтганда, муҳаббат ниҳолини ҳамма бўрон ва изғиринлардан саломат ўтказиб, вояга етказиш керак. Биз ҳам шу ҳақиқатга амал қилайлик.

Гапни чўзиб юбордим, шекилли. Бунинг сабаби — кўпдан бери Сизни кўрмаганим, Сизни соғинганим.

Саломат бўлинг, соғинтирмасдан хат ёзиб туринг. Болаларни ўпиб қўйинг. Ўзингизни қаттиқ ўпаман.

Сизнинг И.С.

* * *

Переделкино. 25.III.57.

Севикли Замирахон!

Бугун 25-март, Москва сафари ҳам тугай деб қолди. Ҳар вақтдагидек, сафарнинг охирида одам уйни айниқса қаттиқ соғинади. Мен ҳам соғинганимдан шу хатни ёзишга ўтирдим. Кейинги ҳафталар ичида иш билан бўлиб, уйдан ва Сиздан узоқлигимни ҳам унутаёзган ва бу ердаги ёлғизликка ўрганиб қолган эканман, энди сафар охирига етаёзганда кўнгил яна Сиз томонга тортиб қолди.

Тошкентга бу ердаги ишимдан қаноатланмай қайтсам керак. Чунки бу ерда аввал бироз нотоблик, кейин ташкилий ишлар кўп вақтни олиб қўйди, бевосита ижодий иш қилишга имконият кам бўлди. Бундан ташқари, аввал ёзганимдек, эски «касалим» яъни «планбозлик», бир турли «прожекторство» яна мени қаттиқ тутди. Аммо бу сафар бу планлар натижасиз чиқмас, деган умиддаман. Ҳар ҳолда Тошкентга боргандан кейин жуда қаттиқ ишлаш ниятидаман, бу йилнинг охирида яхши самараларга эришаш, деб бел боғлаб турибман.

Планлар «қоп-қоп». Мана, улардан бири ва аниқроғи: «Совет адабиёти тарихи очерки»дан қутулгандан кейин (бунга бир ойдан ортиқроқ вақт кетади) пьеса[6] ёзмоқчиман. Бу пьесанинг плани тайёр. Ундан кейин уруш йилларида Тошкент киностудиясида ишлаган вақтда олиб борган «кундалик»ларим материали асосида катта проза асари[7] (повесть ёки роман)га ўтираман. Бу асарнинг ҳам планини ишлаб қўйдим. Бу икки асар асли бир тилак ва бир материалдан чиқиб қолди. Бу тилак («Намоз»дан бошқа) бирорта асар ёзиш тилаги эди. Шу ният билан хотира архивидан «кўтарган» материалим шу икки асарнинг темасини ва материалини берди. Мия бу темалар устида ишлай бошлагандан кейин «жиловини тортиб қўйиш»ни лозим топмадим, ҳар икки асарнинг кенг планини ишлаб бердим. Натижаси ёмон эмас. Асар ёзишга ўтиришга ҳали узоқ бўлса ҳам, аммо шундай икки асар ёзишга материал ва қувватим борлигини билдим, шунинг ўзи бир ойдан ортиқ ўйлаш ва ишлашни талаб этди, аммо кетган вақтимга сира ҳам ачинмайман. Ўзингиз биласиз, мен бир-икки ойда ёзилиб ташланадиган асарларни бадиий асар ҳисобламайман, ундай асар ёзгандан кўра, ёзмаганим яхши, деб ҳисоблайман. Бу — мақтанчоқлик ёки бошқаларнинг асарларини кўзга илмаслик эмас, балки ўзимнинг чуқур қаноатим ва қоидам шу. Яхши биламанки, адабиётда астоидил ишлаётган ҳамма ўртоқларим ҳам шу қоидага риоя қиладилар, «оз бўлсин-у, соз бўлсин» мақоли — уларга қонун.

Бу гапларни шу хатда ёзишимдан яна бир мақсадим бор: қўлингизга бу йил қиладиган ишларим ҳақида «тилхат» бериб қўймоқчиман. Сиз бундан кейин мендан шу «тилхат»га қараб иш талаб этаберинг. Ҳар ҳолда шу 57-йили пьесани тамомлаш ва прозаик асарни бошлаб юборишни зиммамга оламан.

«Намоз» нима бўлади, деб сўрамакчидирсиз. Абдулла Қодирий ҳақидаги материаллар ичида Намоз ҳақида топилган маълумотлар Намознинг даври ва шахсий биографиясини яна қайтадан ўрганиб, Намоз образини (агар у маълумотлар озгина бўлса ҳам тасдиқ этилса) анча ўзгартиришни тақозо этади. Бу ишга пьесадан кейин киришишга тўғри келади. Яна Тошкентга борганда ўйлаб кўрарман.

Москвада ҳеч иш қилмабсиз, деб ўйламанг. «Бургутнинг парвози»нинг таржимаси[8] топширилди. Очеркнинг менга оид қисмини[9] бир қатор ёзиб чиқдим, кўп нарса ўқидим. (Илмий ишдан орттирган одатим — бир нарса ёзиш олдидан кўп нарса ўқиш бу гал ҳам тарк бўлмади).

Оила шароитига, Сизга жуда ҳам ўрганиб қолган эканман, бу ерда икки ой туриш анча оғир келди. Аммо бу икки ой менинг учун, ижодий ишларим учун анча «ҳал этувчи аҳамиятга» эга бўлди, деса бўлгудек.

Биринчи билан бешинчи апрел орасида, албатта, йўлга чиқаман. Топшириқларингизнинг ҳаммасини бажариб боришга ҳаракат этаман.

Сизни соғиниб қолувчи: Иззат.

ИЗОҲЛАР:

*1. **Союз** — Ёзувчилар уюшмаси назарда тутилмоқда. Иззат Султон 1956—1960-йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби бўлиб ҳам ишлаган.*

*2. **Путёвка** — йўлланма. Олим 1957 йилнинг феврал—март ойларида Адабий жамғарма йўлланмаси билан ёзувчиларнинг Переделкинодаги Ижод уйида илмий ва бадиий ижод билан шуғулланган.*

*3. **Яна бир янги нарса** — «Номаълум киши» пиесаси назарда тутилмоқда. Иззат Султон Москвадалик пайтида Намоз ўғри номи билан машҳур бўлган исёнкор тўғрисидаги асар устида ҳам ишлаган.*

*4. **«Очерк»** — «Ўзбек совет адабиёти тарихи очерки». Икки жилдли ушбу нашр 1961—1962-йилларда Иззат Султон таҳрири остида нашр этилган.*

*5. **Диплом** — Иззат Султон 1955 йилда Москвада «Ўзбек совет адабиётида социалистик реализм тарихидан» деган мавзуда докторлик диссертациясини ёқлаган ва олим филология фанлари доктори бўлганлиги ҳақидаги дипломни шу сафар чоғида олган.*

*6. **Пьеса** — «Номаълум киши» драмаси назарда тутилмоқда.*

*7. **Катта проза асари** — Иззат Султон шу йилларда сарбадорлар ҳақида роман ёза бошлаган, аммо бу асар тугалланмай қолган.*

*8. **«Бургутнинг парвози»нинг таржимаси** — Иззат Султоннинг 1940 йили ёзилган мазкур асари 1958 йили Москвада И.Дейч таржимасида «Узбекская советская драматургия» тўпламида босилган.*

*9. **«Очерк»нинг менга оид қисми** — «Ўзбек совет адабиёти тарихи очерки»нинг 1-2-жилдларида эълон қилинган айрим боблари назарда тутилмоқда.*

Журналларни варақлаганда...

«Жаҳон адабиёти», 2006 йил, 4-сон

«Жаҳон адабиёти» журналининг навбатдаги сони мундарижаси ҳам дунё адабиётининг турли жанрларидаги энг сара асарлари таржималаридан, фалсафа, ижтимоий-сиёсий ҳаёт, публицистика ва адабиётшуносликка доир танланган мақолалардан таркиб топган. Хусусан, «Наср» рукнида Индонезиянинг атоқли адиби Прамудья Аната Турнинг (1925 йили туғилган) бир туркум ҳикоялари берилган. Ҳикояларни рус тилидан Ҳулкар Файз таржима қилган. Шунингдек, Муиниддин Натанзийнинг «Соҳибқирон ҳаётидан лавҳалар» («Мунтахаб ут-таворихи Муиний») асарининг якуний қисмини ҳам журналнинг ушбу сонида ўқийсиз.

Эдгар Аллан Понинг «Буюк Темур» достони рус тилидан Миразиз Аъзам таржимасида тақдим этилган. Яна бир машҳур америкалик адиб Сол Беллоунинг «Адиблар, зиёлилар, сиёсатчилар...» сарлавҳали мақоласида (Мирпўлат Мирзо таржимаси) муаллиф ўз бошидан кечирган воқеалар, қалбини тўлқинлантирган ҳис-туйғулар, тушунчаларни ўтган асрда рўй берган улкан ижтимоий-сиёсий воқеалар манзарасида ёритади.

Рой Медведевнинг «Сталин ёнидаги «даҳо» асарида (Ортиқбой Абдуллаев таржимаси) собиқ шўро замонида узоқ йиллар мустабид ҳокимиятда фаолият юритган В.И.Молотов ҳақида ҳикоя қилинади. Баҳодир Каримнинг «Пекин таассуротлари» мақоласида ўзбек-хитой адабий алоқалари, муаллифнинг Хитойга сафари таассуротлари ҳақида сўз юритилган.

Чехиялик мусиқачи ва адабиётчи Густав Яноух ўтган асрнинг 20-йилларида машҳур адиб Ф.Кафка билан тез-тез учрашиб, суҳбатлашган. У суҳбатларда айтилган Кафканинг фикр-мулоҳазаларини кейинчалик (1951 йили) алоҳида китоб ҳолида чоп эттирган. Г.Яноухнинг «Кафка билан суҳбатлар»и (Аҳмад Отабоев таржимаси) бу адиб ижодига қизиқувчилар эътиборини тортади, деган умиддамиз.

Таниқли адабиётшунос Абдуғафур Расулов ва тадқиқотчилар С.Акобирова, М.Абулхайров ва С.Мўминованинг мақолалари ўзбек ва жаҳон адабиётининг долзарб мавзулари, йирик адиблар ижоди ва ҳаётига бағишланган.

Машҳур фантаст ёзувчи Рэй Брэдберининг «Марсга ҳужум» номли романи саргузашт адабиёти ихлосмандларида катта қизиқиш уйғотиши табиий. Мазкур асар журналнинг ушбу сонида рус тилидан Амир Файзулла таржимасида эълон қилинган.

"РАЙХАР" НАШРИЁТИ ТУҲФАСИ

Инсон хотира туфайли азиздир. У инсонга куч-қудрат бахш этади. Хотирасиз одам эса ожиз, нотавон. Тарихий хотирасиз келажак йўқ, деб бежиз айтилмаган. Ватан тарихини, «Алпомиш»дек улкан эпосларни, «Гўрўғли»дек неча ўнлаб туркум достонларни хотирасида сақлаган миллат нақадар қудратли.

Яхши одамлар хотирасини эъзозлаш халқимизнинг чин инсонийлик фазилатларидан биридир. Ватан учун ўз жонини қурбон қилганлар ёди эса, халқ хотирасида абадий яшайди.

Ўзбекистон халқ шоири Шукруллонинг «Кафансиз кўмилганлар» асари истибдод даври қурбонлари хотирасига бағишланган. Ушбу асарда Ватан озодлиги ва истиқлолига эришиш орзуси, дарди ва изтироби тасвирланади. Шу боис «Кафансиз кўмилганлар» асарида тасвирланган инсонлар қисмати ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди.

«Кафансиз кўмилганлар» асари яқинда Германиянинг «Райхар» нашриётида чоп этилди. Уни немис тилига Ингуборг Балдауф таржима қилган.

Ўз ахборотимиз

Китобингизни ўқидим

МОЗИЙНИНГ БАДИИЙ ТАЛҚИНИ

Ёзувчи Жўра Фозилнинг «Бухоро» нашриётида чоп қилинган «Бухорийнинг қайтиб келиши» ва «Айрилиқ остонаси» насрий тўпламлари, асосан, тарихий қиссалардан ташкил топган. Уларда Бухоро тарихининг турли даврларини бадиий акс эттиришга ҳаракат қилинган.

«Бухоро маликаси» қиссасида VII асрнинг сўнгги чорагида Бухорода ҳукмдорлик қилган аёл Қабож хотун тақдири ҳақида ҳикоя қилинади. Эри вафотидан сўнг ёш ўғли билан бева қолган малика олдида ўз вилояти мустақиллигини қудратли истилочилар тажовузидан омон сақлаб қолиш муаммоси кўндаланг бўлади. У қўшни вилоятлар ҳукмдорларини иттифоқчиликка даъват этиб, бир неча бор ёвга қарши чиқиб жанг қилади. Қабож хотуннинг моҳир дипломат бўлгани, қадимги массагетлар маликаси Тўмарис каби ўз эли озодлиги ва тинчлигини барча нарсадан устун қўйгани ҳақида Наршахий ва бошқа тарихчилар ёзишган.

Қиссада Қабож хотун ва унинг канизаги Қубладан бошқа образлар схематик бўлиб, пухта ишланмаган. Баъзи тарихий воқеалар тасвири тарихий манбалар матнининг баёнидан иборат бўлиб қолган. Уларни таъсирчан қилиш учун бадиий воситалардан деярли фойдаланилмаган.

«Бухоро маликаси», «Ибтидо ва интиҳо» ва «Қизил қуюн» қиссалари биргаликда «Бухорийнинг қайтиб келиши» туркумини ташкил этади. Қиссалар Ошиқ Бухорийнинг она шаҳрига муҳаббати ҳақида ҳикоя қилувчи муқаддима, хотима ҳамда давр жиҳатидан бир-биридан узоқ воқеалар кечган умумий макон — Бухоро воситасида яхлит оҳанг, мантиқий давомийлик ва боғланиш касб этади. Қиссалар туркуми учун ягона бош қаҳрамон бўлган Бухоро ўз тарихининг ёрқин ёки фожиали даврларида ҳам етти иқлимга маълуму машҳур, ҳамиша ўз бағрида муносиб фарзандларни парваришлаб етказадиган буюк шаҳар сифатида гавдаланади.

Жўра Фозилнинг тарихий қиссалари орасида «Бухоройи шариф элчилари» алоҳида ажралиб туради. Асарнинг илк варианти «Бухоро элчиси» номи билан «Шарқ юлдузи» журналида нашр этилгач, бу асар ҳақида матбуотда илиқ фикрлар билдирилди.

Қисса қаҳрамони Эрназар Мақсуд жонажон диёри Бухорони беҳад севади. Мана шу муҳаббати туфайли у масъулиятли элчилик вазифасини ўз зиммасига олиб, умрининг ярмидан кўпроғини карвон йўллари ва олис ўлкаларда ўтказади. Ҳаёти охирида ҳам ўзига юкланган вазифани бажараётиб, Истанбулда Бухоро соғинчи билан жон беради.

Қиссада Эрназар Мақсуднинг ўзга элларда миллати ва динидан қатъи назар содиқ дўстлар орттиргани, Россия империяси ҳукмдорлари Елизавета ва Екатерина II ҳузурларида ўзини муносиб тутиб, уларни ақл-заковати, самимияти, ўз Ватанига ёниқ муҳаббати билан лол қолдиргани мароқли тасвирланган. Эрназар Мақсуднинг ҳар бир сўзи, ўйи ва хатти-ҳаракатида юксак ватанпарварлик туйғуси мужассамдир. Екатерина ҳадя қилган Хазар (Каспий) денгизидаги кемага янги ном бериш хусусида фикрини сўрашганда, у шундай дейди: «Кеманинг номи ҳақиқатан чиройли экан. Лекин бундан-да чиройли бир ном тилим учида турмаганида, эҳтимол, кема аввалгидек аталаверарди. «Бухоройи шариф» деб айтмоқчиман кемани! Чунки бу буюк шаҳар не-не алломаю олимларга, шоирларга, саркардаларга олтин бешик бўлган».

Тарихий қисса жанрида етарли тажрибага эга бўлган Жўра Фозил ўзининг илк тарихий романи — «Айрилиқ остонаси»ни нашр эттирди. Роман қадимги турк хоқонлиги даврига бағишланган бўлиб, асарнинг бош қаҳрамони Ўғизхондир. Романда Ўғизхон фаолияти тарихий манбалар, ривоятлар асосида ҳамда бадиий тўқима воситасида ёритилган. Хоқоннинг 400 минг кишилик жанговор лашкар тузгани, буюк зафарларга эришгани, оқилона ташқи сиёсати тасвири тарихий воқеликка мосдир. Ҳарам аёлларининг давлат сиёсатига таъсир ўтказишлари, баъзан фитналарга бош қўшишлари ҳам ишонарли акс эттирилган.

Романда туркий давлатчилик тарихининг энг қадимги даврлари қаламга олинган бўлиб, асар пафоси қўҳна туркий битиктошлар матнлари мазмунига ҳамоҳангдир. Роман муқаддимасида ёш турк ўғлони Имлоққа энагаси Уманч айтиб берган эртак аслида Ўғизхон ҳақидаги ҳикоя экани китобхонга воқеалар ривожидан аён бўлади. Дарҳақиқат, Ўғизхон энг кўп ривояту ҳикоятлар тўқилган ҳоқонлардан бири бўлиб, оғзаки адабиётнинг машҳур қаҳрамони бўлиш баробарида, асрлар давомида туркийлар тарихига бағишлаб яратилган асарларнинг ибтидосида унинг номи ва фаолияти тилга олинади. Абдурауф Фитратнинг бизгача матни сақланиб қолмаган ёки ҳали топилмаган драмасини ҳам ҳисобга олганда, «Айрилиқ остонаси» ўзбек адабиётида Ўғизхон ҳақида яратилган иккинчи йирик асардир. Ватанга муҳаббат, элу юртга садоқат туйғуси энг узоқ аждодларимизга ҳам хос бўлгани ва айни шу хислат туфайли туркийлар тарихнинг энг оғир синовларидан шараф билан ўтиб, шавкатли ва маданиятли бир халқ сифатида яшаб келгани ҳақидаги фикр романда бўртиб туради.

Кейинги йилларда пойтахт ва вилоятларда ёзиб нашр қилинган романлар сони, тахминий ҳисобларга кўра, юздан ошиб кетган. Бу рақам бир жиҳатдан қувонтирса-да, бошқа жиҳатдан баъзи фикр-мулоҳазаларга ундайди. Бир пайтлар ўзбек адабиётида роман жанридаги асар эълон қилинишининг ўзи катта воқеа бўлган. «Ўтган кунлар», «Кеча ва кундуз», «Навоий» каби романлар ўз даврининг йирик адабий ҳодисалари бўлиш баробарида, ҳозиргача ўз қимматини сақлаб келмоқда. Ваҳоланки, у даврларда ўзбек адабиётида романчилик тажрибаси катта эмас эди. Шу сабабли дастлабки ўзбек романнавислари рус ва жаҳон адабиётидаги бу соҳадаги тажрибаларни, миллий меросдаги романга яқин эпик жанрларни чуқур ўрганибгина қўлларига қалам олганлар. Бугунги кунда миллий ва жаҳон романчилиги тажрибаларини ўрганиш имконияти беқиёс ошди. Ижод эркинлигини бўғиб турган анча-мунча ғовлар олиб ташланди. Шунга қарамай, кетма-кет ёзиб нашр этилаётган романларнинг лоақал ўнтадан биттасини чинакам адабий ҳодиса, насримизда олға ташланган қадам, деб бор овоз билан айта оламизми?

Миллий романчилигимиздаги, таъбир жоиз бўлса, миқдор ўзгаришларнинг сифат ўзгаришларига айланишига нима монелик қилмоқда?

Жўра Фозилнинг «Айрилиқ остонаси» асарига ҳам роман жанри талабларидан келиб чиқиб ёндошсак, анча-мунча танқидий фикр-мулоҳазалар билдириш мумкин. Матнда таҳрирталаб ўринлар кўп учрайди. «Баҳор қариди», «сариқ рўмолини судраган куз», «салқин саҳарлар», «қор кўрпаси» сингари оҳорли ташбеҳлар билан бирга «доно сиёсат», «миллий ғоя», «фалсафий мушоҳада», «адолат устиворлиги» каби тарихий романга сингимайдиган замонавий иборалар қўлланилган. Шу сабабли айрим саҳифалар тарих дарслигига ўхшаб кетади.

Романдаги персонажлардан баъзилари бир-икки кўриниб, сўнг унутиб юборилади. Мураккаб вазиятларда қаҳрамонларнинг бир қарорга келиши ҳамда воқеалар ечими осон рўй беради. Тўғри, буюк салтанат соҳиби Ўғизхон асарда, аввало, ҳассос қалбли инсон сифатида тасвирланган. Ёши ўтгани сайин хоқон ўз салтанати келажаги, авлодлари ўзаро ёвлашмасдан халқпарварлик билан ҳукм суришини орзу қилади: «Уруш қилиб, эзгуликни тарбиялаб бўлмайди. Мен инсонни эзгулик сари фақатгина гўзаллик етаклашини тушуниб етдим». Аммо ёшликдаги ота-ўғил зиддияти, сўнгроқ жаҳонгашта дарвиш билан суҳбатлар ҳамда ўз-ўзи билан мунозаралар орқали Ўғизхоннинг ички дунёси, шахс ва ҳокимият муаммоларини чуқурроқ тасвир этиш имкониятларидан етарли фойдаланилмаган. Хуллас, асарни ёзиш учун йиғилган материаллар, тасвир объектига айлантирилган воқеалар кўлами сезиладию, аммо романга хос бадиий кўламдорлик етишмайди.

Жўра Фозил асарларидаги камчиликларнинг аксариятини жиддий қайта ишлаш ва таҳрир орқали бемалол тузатиш мумкин. Демак, вилоятда чоп этилишидан қатъи назар, бадиий китоблар савиясига талабни кучайтириш, муаллифларни ўз асарлари устида кўпроқ тер тўкишга маънавий асосда «мажбурлаш», муҳаррирликка даъвогар кишиларнинг нашр учун масъулияти ва жавобгарлигини ошириш адабий жараённинг долзарб вазифасидир.

Ғулом КАРИМ

РАҚСИМИЗ МАЛИКАСИ ЭДИ

Қўлимда унинг суратлари, бирида кўкси тўла орден-медаллар... эринмай санаб чиқдим — ўн тўртта. Офарин, меҳнати, халқига қилган хизматини қадрлаб берилган унвонлар... Буларнинг ҳаммасидан ҳам уни юрак-юракдан севиб ардоқлаган мухлисларининг таҳсинлари, тасаннолари унинг учун азиз бўлган.

Суратлардан бирида лотин-америкалик машҳур қўшиқчи, ноёб овоз эгаси Имма Сумак билан тушган. Икки буюк санъаткор, икки бетакрор талант соҳибалари. Яна бир расмни кўриб беихтиёр юзингизга табассум югуради. Унда бир хилда атлас кўйлак кийган, сочлари майда ўрилган уч тенгдош қиз ўтиришибди, афсус, тарихини аниқ айтиш қийин. Ҳар нечук 1928 ёки 29 йили олинган сурат. Мукаррамахоннинг 14-15 ёшлик чоғларида олинган бўлиши керак. Бу сатрларни ёзяпману кўз ўнгимда, азиз инсон, (охиратлари обод бўлсин) Мукаррама Турғунбоева сиймоси бир вақтлардагидай гўё рўпарамда тургандай туюлди. Камина Мукаррамахонимнинг ҳаёти, босиб ўтган ўтли йўллари ҳақида «Баҳор маликаси» номли бир рисола ёзгандим. Китоб чоп этилганига ҳам ўттиз бир йил бўлибди. Бугун мен ул табаррук зотнинг руҳлари билан суҳбатлашмоқдаман. Сиз билан суҳбат қурмоқлик қанчалик мароқли эди, муҳтарам опахон. Шу суҳбатларнинг бирида сиз шундай дегандингиз:

— Рақснинг тили йўқ, лекин бир рақс оламжаҳон воқеани акс эттириши, рақс тили билан бутун бир ўйин сюжетини ҳикоя қилиб бериш мумкин, дегандингиз. Жумладан, машҳур «Тановар» рақсининг мазмуни: «Фараз қилинг чамансор... атрофда анвойи гуллар очилган. Тўлин ойдек гўзал, юзлари гулгун, сочлари сунбул, хипча бел бир қиз шу чамансорга кириб қолди, у атрофга завқ билан термулади, гуллар атрига шайдо аста рақс бошлайди. Қалби тўлғин, ҳар ғунчага маҳлиё гулдек нозик тебранади, дил яйраб туриб рақс тушмай бўларканми, майда-майда қадамлар тезлашди, атрофни гир айланиб, чаман очилган бодом шохига қараган эди ҳам нигоҳи шохлар орқасидан унинг рақсига маҳлиё турган суқсурдек йигитга тушади... Шошиб қолган раққоса бошидаги ҳарир рўмолининг учи билан юзини беркитади, бир зум тўхтаб бошини эгади... Бироқ қалбга оташ тушди, дил тўрида эса эрк ғолиб чиқди: «Бошингни кўтар! Сен эрк қизисан, ўйна, тўхтатма», дейди, кўнгил. Ана шунда раққоса яна завқ-шавқ билан, қувонганча рақсини давом эттиради. «Тановар»нинг сюжети шу».

Сиз ижро этган «Тановар» афсоналардай халқ қалбига сингиб кетди. Шогирдларингиз, сиз барпо этган «Баҳор» ансамбли қирқ қизининг ҳар бири бу рақсни сизнинг ёрқин хотирангиз ҳаққи, жон-дилдан ижро этишади. Ҳа, ҳаётдан авжи навқирон чоғингизда кўз юмдингиз. Машаққат билан яратган боғингиз, баҳорингиз етим бўлиб қолди. «Баҳор» ансамблини ташкил этишга ҳожат туғилганди, — дегандингиз ўшанда. — Ўзбек рақсининг якка-якка ижро этилиши уни юксакларга кўтаришга камлик қилади, бир даста гул яратайки, ўзбек рақсини жаҳонга кўз-кўз қилсин». Муродингиз ҳосил бўлди. Наинки бўйи басти, истеъдоди, ҳусни жамоли бир-бирига тенг қирқ раққосани тўпладингиз, гўё бир боғ яратдингиз, унинг номи «Баҳор» бўлди. Жонкуяр боғбон бўлдингиз. Ўсди, қанот ёзди, томошабин кўзини қувнатиб, дилини яйратиб, рақсларнинг сержило мазмунини кўз-кўз қилиб оламга таратди. Мана, аср ошдик, йигирма биринчи асрда яшаяпмиз. Сиз яратган «Баҳор» ансамбли ярим асрдан буён элга хизмат қиляпти.

Ёднома

2007 йил ансамбл ярим асрлик тўйини нишонлайди. Насиб этса, ўша вақтда ансамбл раққосалари дастлаб ташкил бўлган «Баҳор» концерт залига кўчиб ўтадилар. Санъатингизни юксак қадрлаган ҳурматли Президентимиз бу кошонани Миллий рақс марказига айлантириш йўлида раҳнамолик қилмоқдалар.

Ҳозир ансамбл ҳар баҳорда туғилган кунини ҳамда сизнинг табаррук ёшингизни нишонлайди. Ансамбл қизларигина эмас, бутун ўзбек эли сизни чуқур эҳтиром билан эсга олади.

* * *

31 май куни миллий рақс ижрочиларининг М.Турғунбоева номидаги республика кўрик-танлови бўлиб ўтади.

Фарида УСМОНОВА,
республикада хизмат кўрсатган маданият ходими

2006 йил — Ҳомийлар ва шифокорлар йили

ЯШАШДАН МАҚСАД

Аҳат Пармонов ҳозирги Маннон Уйғур номидаги Санъат институтининг режиссёрлик факультетини тугатгандан бери орадан киприкдек тизилиб талай йиллар ўтди. Ўшанда у машҳур педагог ва режиссёр Владимир Иогельсон курсини тугатган, Марк Рубинштейн, Иосиф Радун, Христофор Кожевников сингари тажрибали мураббийлардан сабоқ олган, қўлида режиссёрлик дипломи бор йигит, оёғи ерга тегмай, юксак парвозлар хаёлида юрган кезлари эди.

«Хаёл бошқа, ҳаёт бошқа» деганлари рост экан.

Ўша кезлари республика театрларида режиссёрлар ё кўп, ё етарли эканми, ҳар қалай, иш топилавермади. Ҳолбуки, айни ўша йиллари у томонидан Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон драма театрида Мирослав Митровичнинг «Ярим тундаги ўғрилик» асари асосида саҳналаштирилган диплом спектакли муваффақият билан намойиш этилаётган, ҳатто республика ижодий танловида биринчи мукофотга сазовор бўлганди.

«Девонанинг ишини худо қўллабди» деганларидек, нимадир сабаб бўлдию, Москвада, Сатира театри қошидаги «Олий режиссёрлик курси»да ўқиш имконияти туғилди ва у ўзи ҳам кутмаган ҳолда афсонавий Мейерхолднинг шогирди, машҳур режиссёр Анатолий Плучек қўлида малака оширди. Курс иши сифатида Антон Чеховнинг бир актли пиесаси асосида спектакл саҳналаштирди ва унинг бу дебюти ҳам муваффақият қозонди.

Тошкентда уни ҳозирги Миллий академик драма театрига таклиф қилишди. Бу ерда «Ақл мезони» комедиясини қўйди. Наби Раҳимов, Зикир Муҳаммаджонов, Икрома Болтаева, Турғун Азизов сингари катта санъаткорлар билан ҳамкорликда ишлади.

Аммо Аҳат Пармонов таржимаи ҳолига назар ташлаган киши унинг унутилмас «юлдузли онлари» Муқимий номидаги ўзбек давлат мусиқий театри билан боғлиқ эканлигига гувоҳ бўлади. Бу театрга илк бор қадам қўйган кезлари Лутфихоним Саримсоқова, Раззоқ Ҳамроев, Сойиб Хўжаев, Ҳамза Умаров, Маҳмуджон Ғофуров сингари устоз санъаткорлар ҳали ҳаёт, уларнинг саҳнага ҳар бир чиқиши ё икки оғиз сўзи ёшлар учун маҳорат мактаби вазифасини ўтарди.

У ўз ердаги фаолиятини Р.Азизхўжаев ва Ҳ.Муҳаммаднинг «Куёвлар конкурси» комедиясидан бошлади ва асар кўп йиллар давомида муваффақият билан намойиш этилди.

Аҳат ака «Муқимий» театридаги фаолияти ҳақида сўз юритаркан, ўша йиллар, ўша ижодий изланишлар ўзи учун «Ижодий академия» вазифасини ўтаганини фахр ва ғурур билан эслайди.

Зеро, Сойиб Хўжаев, Ҳамза Умаров, Сурьат Пўлатов, Омина Фаёзова, Эътибор Жалилова, Фароғат Раҳматова, Маҳмуджон Ғофуров, Толибжон Бадинов сингари устозлар билан ёнма-ён ишлаш уни юксак парвозларга чорлагани аниқ. Гапнинг индаллосини айтганда, у бу ерда жуда кўп нарсаларни ўрганди.

Бу орада Юнус Ражабий номидаги Жиззах вилоят театрида Расул Ҳамзатов асари асосида «Тоғ гўзали» спектаклини қўйди. Андижон вилоят театрида Исфандиёрнинг «Ғаройиб дори» асарини саҳнага олиб чиқди.

Қадрдон «Муқимий» театрида кетма-кет Ж.Жабборовнинг «Менинг оппоқ кабутарларим», Р.Муҳаммаджоновнинг «Давлат болалари», Т.Юнуснинг «Бири кам дунё», Н.Қобилнинг «На малакман, на фаришта» асарлари асосида спектакллар қўйилди. Уларнинг саҳналаштирувчи режиссёри Аҳат Пармонов бўлди.

Ушбу мақола ёзилиши жараёнида мен ўзим учун бир нарсани кашф этдим. Яъни, бу санъаткор ҳаётда қанчалар жиддий, оғир-босиқ, камгап бўлса, санъатда шунчалар жўшқин, қизиққон, талабчан ва тиниб-тинчимас ижодкор экан. Бошқачароқ айтиладиган бўлса, Аҳат ака «ортиқча гаплар»ни унчалик хуш кўрмайди, «лирик чекиниш»ларга тоқати йўқ, гапнинг пўсткалласини шартта айтади-қўяди. Драматургга «Оғайни, пиесангиз менга ёқмади» ёхуд бирон актёрга «Ролингиз яхши чиқмабди» дея олади ва бу масалада кўпинча ҳақ бўлиб чиқади. У драматургияга ҳам, режиссурага ҳам, актёрлар ижросига ҳам соф профессионал нуқтаи назардан қарайди ва шахсий фикрини айтиб, исботлаб беради.

Режиссёр билан бир неча бор учрашдиму, аммо ҳар сафар суҳбатларимиз «чала» қолаётгандек туюлаверди. Уйлаб қарасам, бунинг сабаби у кишининг вақти зиқлиги, ҳамиша елиб-югуриб юриши, кўпроқ ташкилий ишлар билан бандлиги билан изоҳланар экан.

Айтайлик, устоз Раззоқ Ҳамроевнинг хотира кечасига тайёргарлик кўриш керак. Ана шу вазифа Аҳат Пармоновга юклатилган. Ёки санъаткор Ҳалима Носирова, ёхуд кинорежиссёр Анатолий Қобуловлар яшаган уй деворига мемориал тахталар ўрнатиш керак. Бунга ҳам Аҳат Пармонов бош-қош.

Бир вақтлар машҳур хонанда Ҳабиба Охунова қабрига ҳам ўзи ёдгорлик қўйдирган, унинг маслаҳати билан бир тадбиркор дўсти улуғ санъаткор Ҳамза Умаров қабрига ёдгорлик ўрнатганди. Бу ёқда гоҳ Зикир Муҳаммаджоновнинг, гоҳ Комила Исмоиловнанинг, гоҳ Тешабой Баяндиев ва бошқаларнинг юбилейлари. Бир сафар Галия Измайлова, Кундуз Миркаримова сингари устозларни хабар олса, гоҳ «Балет мактаби» ташкил қилишда Бернора Қориева муассис сифатида иштирок этади. Яна бошқа тадбирлар, байрамлар, тарихий саналар, спорт мусобақалари, хайр-саховат, ҳомийлик ишлари, шулар...

Бошқа бир тарафда, уй-рўзғор, бола-чақа деган «ширин ташвишлар» ҳам бор. Рафиқаси педагог. Қизи фармацевт. Иккита невараси бор. Ўғиллари Беҳзод ва Темурбекларни уйлантириш, уйли-жойли қилиш керак. Қисқаси, ташвишлари етарли.

Театр эса... Театр унинг тақдири, бахти, орзу-армонлари, кураш ва интилишларию изланиш машаққатлари мужассамлашган «нурли бир нуқта», табаррук даргоҳ. Бусиз ҳаётини тасаввур эта олмайди.

Аҳат ака шулар ҳақида сўз юритаркан, хиёл маъюс тортгандек туюлди менга.

«Ука, — дейди у ўйчан товушда, — яхши ниятларим жуда кўп. Умр ўтиб бораяпти. Ишлаш керак. Жиддий, бақувват спектакллар қўйгим келади. Йўқ, қийинчиликлардан чўчимайман. «Машраб»ни саҳналаштирган пайтларимда кўп нарсалар бошимдан ўтган. Қанийди, «Тоҳир ва Зуҳра» мусиқий драмасини қайта саҳналаштирсам? Бутунлай бошқача бир талқинни режалаштириб қўйганман. Шекспирнинг «Қайсар қизнинг қуюлиши» асарини ҳам саҳнага олиб чиқсам дейман. Бир вақтлар арман шоири Аветик Исаакяннинг «Она юраги» асари қўлимга тушиб, тинчимни бузиб қўйганди. Кўп йиллардан бери шу асарни саҳналаштириш умидидаман. Фақат вақт масаласи ишларнинг белига тепиб турибди холос... «

Шунга қарамай, Аҳат Пармонов саҳналаштираётган спектакллар, хайр-саховат йўлида қилаётган ҳомийлик ишлари санъат оламида аллақачон тилга тушган. Мен шу ҳақда оғиз очсам, у «Машҳур ашулада «меҳр қолур, муҳаббат қолур» деб бежиз айтилмаган. Одам боласи қўлидан келган яхши ишларни нафақат «Ҳомийлар ва шифокорлар йили»да, умр бўйи қилиши керак», дейди.

Шу маънода, ўтган йили Халқаро табиий ва ижтимоий фанлар Академиясининг Ганноверда жойлашган Европа Университети Президуминиг Халқаро Эксперт Кенгаши қарорига кўра, Аҳат Пармоновга театр санъати ихтисослиги бўйича «фан доктори» фахрий унвони берилгани, театр санъати олдидаги улкан хизматлари ва хайрия ишлари учун Халқаро «Катта Хоч» ордени билан, ҳукуматимиз эса унинг хизматларини «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» фахрий унвони билан тақдирлаганига ажабланмаса ҳам бўлади.

«Модомики, одам бўлиб туғилган эканмиз, ҳаётда очиқ кўз, қайноқ қалб, меҳр-оқибат ва бағрикенглик билан яшаш керак, — дейди қаҳрамонимиз суҳбатимиз сўнгида, — менимча, яшашнинг мазмун ва моҳияти ҳам аслида ана шунда...»

Эркин УСМОНОВ

Мусиқа ҳақида ёзиш мураккаб иш, оддий мусиқа товушларидан улкан маънавий олам яратаётган дирижёрлар ҳақида ёзиш эса ундан ҳам қийин.

Дилбар Абдураҳмонова шундай дирижёрлар тоифасига мансубки, улар учун мусиқа жаҳон халқлари тарихининг бир қисми ҳисобланади.

Яқинда Алишер Навоий номидаги Катта академик опера ва балет театри саҳнасида Жузеппе Вердининг «Травиата» операси премераси бўлиб ўтди. Буюк Вердининг 100 йил муқаддам яратилган мусиқаси Дилбархоним талқинида худди бугун ёзилган, ҳозирги одамлар ҳақидаги асардек янгради.

Ўзбекистон халқ артисти, Давлат мукофоти совриндори Дилбар Абдураҳмонова шахсиятини тасаввур этиш учун унинг болалик ва ўсмирлик чоғларига нигоҳ ташлаш ўринлидир.

Дилбар АБДУРАҲМОНОВА:

«ЎША-ЎША ДИЛБАРМАН...»

— Дилбар болаларимиз орасида энг тиришқоқ, энг жонсарак қизча эди. Болалигидан тиниб-тинчимаслиги, беҳаловат қалби унинг тақдирини белгилаб берди. Дилбар мусиқачи бўлиб етишди, — деб эслайди отаси, ўзбек опера санъати асосчиларидан бири Ғулом Абдураҳмонов ўзининг «Ёднома» китобида. — Мен кўпинча Дилбарни ўзим билан бирга гоҳ спектаклга, гоҳ репетицияга олиб борардим. Театрда уни кузатар эканман, саҳнада рўй бераётган воқеаларнинг бирортасига ҳам қизиқмаслигини кўриб, хафа бўлардим. Бироқ бир кун спектаклдан уйга қайтаётганимизда у бирдан: «Мен таёқчаси бор дирижёр бўламан», — деб жиддий гапирганида, кулиб юбордим. Шунда у қовоғини уюб, мени астойдил ишонтириш учун жон-жаҳди билан: «Мана кўрасиз, дада, мен барибир дирижёр бўламан!» — деди.

Дарҳақиқат, дирижёрнинг мусиқий оҳангларни рўёбга чиқарувчи сеҳрли таёқчаси бола қалбини, унинг покиза хаёлларини ўғирлаган ўша дамлар Дилбар Абдураҳмонованинг келажагини белгилаган эди.

Суҳбатларимизнинг бирида Дилбар Ғуломовна шундай деди:

— Мусиқа мактабидаги ўқув йиллари мен учун фақат мусиқа санъатини эмас, балки табиат сирларини ҳам ўрганиш даври бўлди. Мен ҳамма жойда ва ҳар бир нарсада товуш излардим. Ҳатто оддий тош ҳам кўҳна, оғир ва жарангдор товуш билан гапирувчи жонли нарсага ўхшаб кетарди.

Сеҳрли оҳангларга меҳр-муҳаббат мусиқа мактабини тугатган Дилбарни Тошкент давлат консерваториясига олиб келди. Ўша йиллари таниқли композитор, устоз дирижёр Мухтор Ашрафий Дилбар Абдураҳмонованинг тақдирига жуда катта таъсир кўрсатди. Дилбар Бах, Паганини, Моцартнинг мураккаб асарларини скрипкада равон ижро этиб, бенуқсон ижрочилик маҳорати орқали мусиқа услубини, унинг характерини тингловчига етказиш борасидаги қобилиятини намоён этди. Тўрт йилдан сўнг М.Ашрафий ҳеч иккиланмай уни ўзининг симфоник дирижёрлиги синфига таклиф қилди. Устознинг ўз шогирди тўғрисида шундай гаплари бор. «Дирижёрлик ўта оғир касб. Бу касбни ҳамма ҳам эгаллайвермайди, эгаллаганда ҳам шу касб эгаси мусиқа оламида ҳар доим катта ҳурматга ва иззатга эга бўлади. Лекин гап бунда эмас. Гап шундаки, дирижёр бастакорнинг мусиқасини, партитурасини жонлантириши, унга тил, ҳаёт, даврнинг нафаси ва руҳини бера олиши лозим. Шогирдим Дилбар мана шундай дирижёрлардан. У ўз касбининг қироличаси. Умумжаҳон мусиқа оламида йигирманчи асрнинг биринчи аёл дирижёрларидан. Мен у билан ҳар доим фахрланиб юраман».

Шунинг учун ҳам устоз шогирдини 1960 йили ўзи раҳбарлик қилаётган Алишер Навоий номидаги театрга таклиф қилади. Мана 45 йил у дирижёрлик пултида, «Дирижёр Абдураҳмонованинг қўли шу қадар чаққон ва шоиронаки, уни фақат қушнинг қаноти билан таққослаш мумкин. Унда бутун ҳаёт мужассамлашган», — деган эди ўз вақтида буюк озарбойжон дирижёри Ниёзий.

1968 йили камина Катта театримиз билан Москва шаҳрига ижодий сафарга боришга муяссар бўлганман. Сафар якунида Россия театр арбоблари уюшмасида ўтган муҳокамада йигирманчи асрнинг машҳур раққосаси Галина Уланова Дилбархоним санъатига қисқача шундай баҳо берганди: «Абдураҳмонова — буюк мусиқа сеҳргари». Кўп йиллар бу дирижёр билан ижод қилдим, яхши-ёмон кунларда бирга бўлдим. Орамиздаги самимий ижодий ҳамкорлик ва дўстлик бир умрга қалбларимизда муҳрланиб қолган. Лекин шунга қарамай Дилбархонимнинг айрим ҳаёт ва ижод лавҳалари ҳақида ўзининг фикрларини газетхонларга етказишни истаб бир неча савол билан санъаткорга мурожаат этдим.

— Дилбар Ғуломовна, сиз театрдаги биринчи мустақил ишингизни эслайсизми? У ишни бугун ўзингиз қандай баҳолаган бўлардингиз?

— У бахтли ва ҳаяжонли кунларни мутлақо унутиб бўлмайди. Бир тасаввур қилинг-а, 25 ёшли дирижёр қиз. Унинг олдида 70 дан ортиқ устазода созандалар, 30-40 дан ортиқ хор артистлари ва яккахон хонандалар, ҳаммалари унинг қўлига ва кўзларига қараб турибдилар. Биласизми, бу ўта оғир ва мушкул вазият... Бу дақиқалар ҳали-ҳали эсимда — дирижёрлик пултига биринчи қадам қўйишим биланоқ мени ваҳима босган, лекин созанда ва хонандаларнинг нур сочиб турган ишончли кўзларини кўриб, ўзимни ушлаб олганман. Бу улуғ Жузеппе Вердининг «Аида» операси эди. Асардаги ҳар бир қаҳрамон катта шахс, улар учун муҳаббат, инсонийлик, озодпарварлик инсоннинг энг улуғ ютуғи ва фазилати. Ҳар бир қаҳрамон тақдири, уларнинг ички, маънавий кечинмалари Ватан озодлиги, тинчлиги билан боғланиб кетган. Асарнинг мусиқий олами ўта мураккаб бўлиб, уни фақат денгиз тўлқинларига қиёслаган бўлардим.

— Фаолиятингиз давомида 60 дан ортиқ саҳна асарларига дирижёрлик қилгансиз. Улардан салкам ўттизтаси оригинал бўлиб, биринчи марта саҳна юзини кўрган. Айтинг-чи, қайси асар ва фаолиятингизни қайси бир даври ҳаётингизга, ижодингизга бадиий-ғоявий таъсир кўрсатган?

— Бу жуда жиддий ва ўринли масала. Нимагаки, ҳар бир ижодкорнинг фаолияти давомида шундай алоҳида даврлар бўладики, айнан шу даврларсиз унинг ҳаёти ва меҳнати моҳияти очилмай қолади. Фаолиятимнинг энг қизғин ва самарали палласи 80-90-йилларга тўғри келади. Лекин мен бу гап билан бошқа даврларни ҳаётимдан ўчириб қўяётганим йўқ. Ҳаммаси менинг ҳаётим, менинг ижодим. Лекин 80-90 йилларсиз мен дирижёр Абдураҳмонованинг тасаввур этолмайман. Тасаввур этганда ҳам, фақат таниқли санъат арбоби, Ўзбекистон ва Озарбойжон халқ артисти Ферудин Сафаров билан ижодий ҳамкорликда. Биласизми, агар Сафаров бўлмаганида, фаолиятим тўлиқ очилмаган ҳам бўларди. Ахир, дирижёрлар фаолияти режиссёр ва балетмейстерлар билан боғлиқ. Бизнинг фаолиятимизни алоҳида-алоҳида тасаввур қилиб бўлмайди. Бу мутлақо мумкин эмас.

Бизлар биргаликда яратган «Оловли фаришта», «Отелло», «Бўрон», «Умар Ҳайём», «Она қалби», «Лайли ва Мажнун» каби ўнлаб саҳна асарлари умумжаҳон мусиқа маданиятида воқеа бўлди. Эсингизда бўлса, россиялик таниқли мусиқашунос-олим Игор Бельза С.Прокофьевнинг «Оловли фаришта» операсини кўриб: «Бизнинг россиялик устазода режиссёр ва дирижёрларимиз сиз ўзбеклардан кўп нарсани ўрганишлари мумкин экан» деган гапни жамоатчилик олдида айтган эди.

— Шу ўринда сизга яна бир саволим бор. Бугунги ўзбек опера ва балет санъатининг ёш ва устоз ижодкорлари фаолияти ҳақида нима дея оласиз?

— Ўзбек опера санъати хонандаларининг, раққос ва раққосаларининг ижодий фаолиятини доимо кафтимда ушлаб, кузатиб тургандайман. Уларнинг яхши-ёмон кунлари, ютуқ ва камчиликлари ҳаммаси мен билан... Мен бирор-бир дақиқа улардан узоқлашмаганман ва узоқлашмайман. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар, раҳматли Шоҳида Тўхтабоева, Абдулла Бозоровларни ҳам доимо ёдга оламан. Улар ажойиб инсон ва ажойиб санъаткор эдилар. Уларнинг ўрни бугун билиниб туради.

Биласизми, мен ўзимни бахтли инсон деб биламан ва бугун қушдек учиб юргим келади.

— Буни сабаби нимада?

— Сабаби шундаки, жаҳон опера ва балет санъатини забт этган ва этаётган Муяссар Раззоқова, Кўркмас Муҳитдинов, Замира Давлетмуродова, Гули Ҳамроева ва кўпгина ёш ва истеъдодли санъаткорлар мени излашади, мен билан ишламоқчи ва машқ ўтказмоқчи бўладилар. Ахир, бу бахт эмасми? Демак, уларга керак эканман, мен ҳам уларга талпинаман, улар томон шошиламан, шунинг учун ҳам тиниб-тинмайман. Ўткир акангиз: «Дилбар, сен ўзингни ўйламайсан, ўзингни асрамайсан, озгина бўлса ҳам дамингни олиб, мириқиб ухла, ахир иш қочиб кетмайди-ку», деб танбеҳ берадилар. Лекин мен ўша-ўша ёшликдаги Дилбардек ҳис қиламан ўзимни. Ахир, инсон ҳаётга еб-ичгани келмайди-ку. Ҳар бир инсон, у ким бўлишидан қатъий назар, бировга яхшилик қилай дейди, шогирд орттирай, ўғил-қиз тарбиялай, ҳаётда ўз ўрнимга эга бўлай, бу ёруғ дунёда яхши из, яхши ном қолдирай дейди... Назаримда, мен ана шу мақсадларни кўзлаб яшаяпман.

— Дилбар опа, сиз учун ижодда энг асосий нарса нима?

— Одамларга қувонч, руҳий қувонч бағишлашдир. Одамлар мусиқани тинглаб пок ва гўзалроқ, оққўнгил ва тантироқ бўлаётганларини кўрсам, яна ҳам кўпроқ яшагим, шу одамлар учун ишлагим келади...

Аҳмаджон РАҲИМОВ,
санъатшунос

Маданий ҳаёт

Уч минг йиллик қадимий Ипак йўлида жойлашган, айни пайтда ўзининг 2700 йиллик тўйига ҳозирлик кўраётган қадимий ва навқирон Қарши шаҳрининг бетакрор манзараларини мадҳ этишда шоирлар, мусаввирлар қаторида фотосуратчиларнинг ҳам ўрни бор.

Куни кеча Бухорода Қарши шаҳрининг 2700 йиллигига бағишланган фотокўргазма очилди. Бухородаги «Ситора» халқ фотомарказида ташкил этилган ушбу кўргазма «Олтин мерос» халқаро хайрия жамғармаси ҳамда Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти илмий услубиёт маркази Бухоро вилоят бўлими томонидан уюштирилди. Кўргазмада ҳаваскор сураткашларнинг 70 дан зиёд асарлари ўрин олган.

Кўргазма танлов асосида ташкил этилгани боис Н.Жўраев, Ш.Болтаев, З.Саидова, В.Заимкин, Н.Феклистов каби фотоҳаваскорларнинг энг мақбул ишлари тақдирлашга лойиқ деб топилди.

М.КАРИМОВА

* * *

Маданият ва спорт ишлари вазирлиги, «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси қошидаги «Дийдор» театр-студияси ижодий жамоаси сўнгги пайтларда ўз репертуаридаги «Хўжа Насриддиннинг эртаги» ва «Саҳий бобо совғаси» (М.Мирзаев ва Т.Раҳмонбердиев асарлари) спектаклларини мактабгача таълим муассасалари ва мактабларда намойиш этмоқдалар. Яқинда театр-студиянинг бир гуруҳ актёрлари Тошкент вилоятининг Зангиота жамоа хўжалигидаги 32-ўрта мактабда бўлиб, ёш томошабинларга «Саҳий бобо совғаси» асарини намойиш этдилар.

Спектакл ўқувчи ва мураббийларда яхши таассурот қолдирди. Айниқса, актёрлар Абдулла Тўйчиев ҳамда Тоиржон Раҳмонбердиев ижросидаги роллар ҳамманинг олқишига сазовор бўлди.

Меҳриниса ТОЛИПОВА

Зангиота тумани.

Рассом устахонасида

ТАБИАТДАН ИЛҲОМЛАНИБ...

Рангтасвир санъатида собитлик билан ижод қилаётган рассомларимиздан бири Қўчқор Акбаровдир. У Қорасув дарёси оқиб ўтадиган Янгийўл туманидаги хушманзара Ниёзбоши қишлоғида туғилган. Қорасув дарёсининг шовуллаб оқиши, яшил тўқайзорнинг сирли кўриниши, турли қушларнинг чуғурлаши ёш Қўчқорнинг тасаввурида ғаройиб манзаралар ҳосил қиларди. Унда аста-аста турли суратлар чизишга қизиқиш ортиб борди. Бу қизиқиш 1967 йил уни рассомлик билим юртида ўқишига туртки бўлди. 1987 йили Тошкент театр ва рассомлик санъати институтининг дастгоҳли рангтасвир бўлимида ўқишни давом эттирди. Бўлажак рассомга институтда М.Саидов ва М.Нуриддиновлар устозлик қилдилар.

Рассом яшаётган уй Қорасув дарёси ва балиқчилик хўжалиги яқинида жойлашгани сабабли у тез-тез балиқ овига чиқиб, турли ёввойи қушларни, балиқларни кузатар ва уларни ўз манзараларида тасвирларди. Унинг асарларини кузатиб портретлар, натюрмортлар ва манзараларни жонли, ҳаётий ҳамда ранглар меъёри асосида тасвирлаганига гувоҳ бўласиз.

Рассом асосан мойбўёқда ижод қилсада, лекин график йўналишда чизган асарларида акварел, пастел сингари ашё ва воситаларни ҳам қўллаган.

Қ.Акбаровнинг «Айдаркўл» суратида ёмғирли, булутли манзаралар, мусиқий оҳангдорлик ҳамда рангларнинг майин уйғунлиги томошабинни ўзига жалб этади. «Юртим манзараси»да уйғониш, баҳор, балиқ ови манзаралари рангларнинг ёрқин колоритида муваффақиятли тасвирланади. Унинг «Овланган қирғовул», «Ёввойи ўрдаклар» асарлари ҳам табиат шайдоларини бефарқ қолдирмайди.

Унинг эски мис қумғонлар, самовару кўзалардан иборат ҳамда қушлар ва балиқларнинг қотирилган тулумларидан ташкил топган композициялари, «Булдонежлар», «Настаринлар», «Пахта билан», «Ёввойи тоғ гуллари билан» каби натюрмортларида юртимизнинг бетакрор кўринишлари тиниқ ва нафис рангларда намоён бўлади.

Рассом ижодида кун ботиш ва кун чиқиш тасвирига бағишланган этюдлар ўзига хос ўрин тутади. Табиатнинг энг гўзал лаҳзалари акварел, мой бўёқларда маҳорат билан тасвирланган.

Давлат Санъат музейи, Ташқи ишлар вазирлиги, Тошкент ахборот маркази фойесини рассомнинг бир қанча асарлари безаб туради.

Қ.Акбаров 80-йиллардан буён кўргазмаларда фаол қатнашади. Рассомнинг сара асарлари Франция, Голландия, Малайзия каби мамлакатларнинг шахсий галереяларида сақланмоқда. Ўзбекистон Бадиий академиясининг Марказий кўргазмалар залида анъанавий «Рассом ва табиат» кўргазмасида ҳам сара асарлари билан иштирок этди. Рассом юртимизнинг ўзига хослигини, табиат ва инсоннинг уйғунлигини тасвирлар экан, борлиғимиз абадий гўзал бўлиб қолишини орзу қилади.

Қўчқор Акбаров ранг-баранг суратлар чизиш билан бирга, Камолиддин Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институтида ёш рассомларга оддий қалам мўъжизаси ва ранг-тасвирнинг нозик сирларидан сабоқ бермоқда. Рангтасвир оламида ўзига хос услубга эга бўлган Қўчқор Акбаровга ижоднинг машаққатли йўлда янги ютуқлар тилаймиз.

Т.АҲМЕДОВ

НАВОИЙНИНГ ҲАМКАСБИ

Ҳажвия

Шоир Ғойиб Назар дўппини ерга қўйиб, мундоқ ўйлаб кўрса, ижод столига ўтирмаганига роса бир йил бўпти. «Ишлатилмаса кетмон ҳам занглайди, — ўзича мулоҳаза юритди шоир. — Ёзмай қўйса, шоир қўли ҳам қаламдан чиқиб кетади».

Шоир шу бугундан қолдирмай қаламга кириб олишга аҳд қилди. Эрталаб хотинига болаларни қатъий жиловлашни тайинлаб, ижодхонасига кириб кетди. Аммо юмшоқ ўриндиққа ўтиргани ҳадеганда юраги дов бераверади. Хона ўртасида тик турганча кўзойнагини куфлаб, узоқ артди. Кейин кўзига қўндириб, атрофга разм соларкан, ногоҳ шифтдаги ўргимчак тўрини кўриб қолиб, таъби тирриқ бўлди. «Ана шу-да! Ахир бу аҳволда қандоқ ижод қилиб бўлади? Хотин зоти ҳеч қачон ижодкорни тушунмаган!»

Шоир хотинини боплаб сўкиб, хумордан чиқмоқчи бўлди-ю яна иккиланиб, шайтонга ҳай берди: «Майли, ҳақиқий ижодкор турмуш икир-чикирларидан устун туриши керак, сўкканим билан кошки ўзгариб қолса. Қайтанга асабим бузилиб, илҳомнинг баракаси учади».

Шоир қиш куни мажбуран совуқ сувга тушган одамдай бир амаллаб ўриндиққа ўтирди. Нима ҳақда ёзишни энди ўйламоқчи эди, эшик қўнғироғининг кетма-кет жиринглаши хаёлини чалғитди. Кимдир ичкарига киргандай бўлди. Шоир сабри чидамай, илдам ўрнидан турди-да, қоғоз-қаламни бир четга суриб, даҳлизга чиқди. Остонада эски қадрдон дўсти Абдужаббор турарди.

— О, дўстим, Худо ёрлақаб биз ғарибларни бир йўқлай дебсиз-да! Оббо сиз-ей! Қани, қани, ичкарига марҳамат.

— Раҳмат! Вақт зиқ. Тезда кийининг, чойхонада ўртоқлар кутиб ўтиришибди. Бугун бир ошхўрлик қилайлик.

Шоир бунисига қандоқ бўлди дегандай иягини қашлаб, хотинига зимдан қаради. Эрнинг одатини яхши билган хотин бурнини жийириб, четга ўгирилди.

Хуллас, шоир шу кетганча чойхонадан алламаҳалда қайтди. Кўнгли айниб, туни билан беҳузур бўлди. Эртасига боши зирқираб оғриди. Кечқурун сал ўзига келди.

— Умр ўтиб кетяпти, хотин, — шоир хотинига зорланди. — Аммо жиддий иш қилолганим йўқ. Кечаги кун ҳам, бугунгисиям қулоғини ушлаб кетди. Энди беҳуда ўтган икки куннинг ҳиссасини бирақўла чиқараман. Болаларни вақтли ухлат.

Оқшом чўккандa шоир ижодхонасига кириб, энди ёзув столига ўтирувди, «лоп» этиб чироқ ўчиб қолди. Елкасидан тоғ қулагандай, руҳида ғалати бир енгиллик туйди. Чунки у бош қотириб ижод қилиш ташвишидан вақтинча қутулганди. Шунга қарамай кўнглидаги ички зиддият давом этди: «Шунча кун ёзмадим — ҳеч нима бўлмади, яна бир кун ёзмасам, осмон узилиб тушмас. Йўқ, йўқ бунақада тирик замондошлар хотирасидан кўтариламан. Ҳақиқий ижодкор ҳар қандай шароитда ҳам ёзиши керак».

Шоир ўтирган жойидан қўзғолмай хотинини чақирди.

— Лаббай, дадаси?

— Шамчироқни ёқиб кел!

— Вой, шамчироқни нима қиласиз?

— Нима қилардим — кашта тикаман, тушундингми? — кесатди шоир. У ижодга ўтирганда шунақа инжиқ бўлиб қолар, ихтиёрий-мажбурий заҳматлар аламини хотинидан олишни билмас эди.

— Шунча ёруғ кунларда ёзмаган одам энди...

— Бас! — шоир таҳдид билан ўрнидан қўзғолди. Хотини зипиллаб бориб шамчироқни ёқиб келди. Қалтираб турган ожиз шуълада хонадаги жиҳозлар ҳам, кўнгилдаги тизгинсиз ўй-хаёллар ҳам ғалати ва сирли эди. — Илҳом деганлари балки шудир, — илинж билан тамшанди шоир. — Ўтмишда, эски замон шоирлари шамчироқда ёзишган. Уларнинг ижоди ҳамон ардоқда.

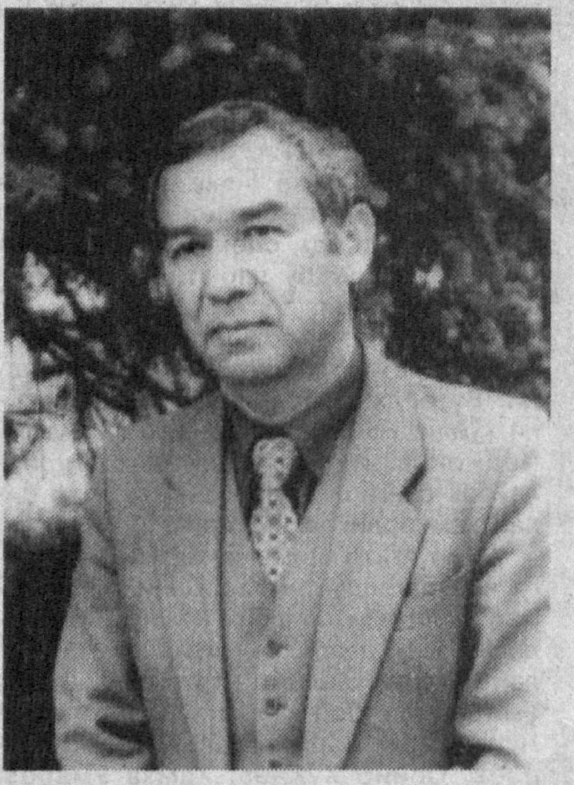

Шоир шамчироқнинг эриб, кўз ёшидай оқиб тушишига, пилигининг лахча чўғдай қизариб туришига хомуш тикилиб қолди: «Эҳтимол девонаи Машраб «Бағрим куйиб кабоб бўлди» деган машҳур сатрларини шамчироқ ёнишига қараб ёзгандир». Шу пайт нариги хонада бола биғиллаб қолди. Шоирнинг ширин хаёллари тўзиб кетди. У кута бошлади. Аммо йиғи тўхтамасди. Шоир ноилож болалар хонасига ўтди.

— Ҳозир йиғлатишинг шартмиди? — деди у хотинига ўкрайиб.

— Ахир мен... нима қилай ухламаса?

— Асли сенга уйланган ўзим аҳмоқман.

— Бўйнингизга уйланинг деб осилиб олмовдим-ку!

— Бас! — шоир хотини билан ади-бади айтишишни ёқтирмасди. — Қанча буюк одамлар сенларнинг дастингдан ўлиб кетган. Яхшиям ҳазрати Навоий уйланмаган. Мабодо уйланиб, биронта сенга ўхшаганига йўлиққанда Навоий Навоий бўлмасди!

— Менга уйланмасангиз сиздан Навоий чиқармиди? — кесатди хотини.

— Навоий чиқмасаям... ҳарҳолда Навоийга ҳамкасбман, билдингми!

Шоир эшикни ёпиб, хонасига қайтди. Нимадир қаттиқ алам қилди. Йўқ, у ўзидан Навоий чиқмаслигини яхши биларди. Назарида, хотини иқтидорига шак келтирди. Шуниси кўпроқ алам қилди. У нима қилиб бўлса-да тонггача муҳаббат ҳақида зўр бир шеър ёзиб лоақал хотинини қойил қолдиргиси келди. Аммо уввало уринмасин, икки қатордан ортиқ ёзолмади. Шоир ўйлай-ўйлай ана шу байтнинг ўзида тугал бир маъно борлигини пайқаб қолди. «Ахир гап ҳажмда эмас-ку, — кўнглидан ўтказди шоир. — Мавлоно Лутфий ҳам ёш Алишернинг икки мисрасига бутун ижодини алиштирмоқчи бўлган!»

Шоир хотини баъзан пойма-пой гапирса-да, шеъриятни сал-пал илғашига ишонарди. Шунинг учун эрталаб хотинига ўша икки мисрани зўр иштиёқ билан ўқиб берди:

Муҳаббат келади, кетади бир кун,
Муҳаббат ўйламас шоир қорнини...

Шоир умид ва ҳадик билан хотинига қаради. Хотин ҳам эрига саволомуз тикилиб қолди.

— Ўқинг давомини!

— Бори шу. Ахир ўзинг биласан-ку, гап ҳажмда эмас, шеър бир сатргина бўлиши ҳам мумкин.

— Бўлса бордир. Аммо бу шеърингиз билан нима демоқчисиз?

— Мен муҳаббатнинг, умуман ҳаётнинг мураккаблигини таъкидламоқчиман. Сенга янаям содда қилиб айтсам, муҳаббат ўз йўлига, қорин ҳам ўз йўлига демоқчиман. Бунақа янги ва дадил фикрни менинча ҳали ҳеч ким айтмаган. Эҳ, майли, сенлар тушунмасанг, келгуси авлод тушунар.

Хотин муғомбирона жилмайди:

— Шеърларингиз келгуси авлодга етиб борармикин?

— Бас!

Шоир Ғойиб Назар хотини билан ади-бади айтишишни ёқтирмасди...

Шодмон ОТАБЕК

«ШЧ» маъмуриятидан:

Ҳаёт — мўъжизадан иборат, деганлари нақадар тўғри ва рост гап. Ҳар қандай инжиқ муҳаррир ҳам бу ҳақиқатни таҳрир эта олмайди. Мўъжизалиги шундаки, бундан атиги ўттиз-қирқ йил аввал олтмишга кирган одам йигирма-ўттизни қоралаган йигитларнинг наздида бошига оқ салла ўраган пурвиқор тоғдай кўринар эди. Йўл юришса, биров олдидан кесиб ўтишга, бирор йиғинда қатнашиб қолишса, улардан ўтиб бир нима дейишга ботина олмасди. Бугун эса олтмиш ёшни уриб қўйганлар тойчоқдай гижинглаб, ҳар тонг уч-тўрт чақирим жойга лўкиллаб бориб, бадантарбия қилиб юришибди. Бирор жойда чордона қуриб ўтириб қолишса, ўринларидан таянмай тура олмасликларини ҳисобга олмаса, афт-ангорларида олти ўн йилликни доллар силагандай тахлаб қўйганликларини билдирувчи жиддий бир аломат йўқ. Яқинда шундай олтмишвойлардан биттаси таклифнома қоғозига "60 ёшга тўлишим муносабати билан..." деб ёзишга ийманиб (ҳар қалай дўст бор, душман бор), "30 ёшга тўлганлигимнинг 30 йиллиги муносабати билан..." деб йўлини қилибди.

Чойхонамизнинг фаол муаллифларидан бири, зукко ва серзавқ ҳажвчимиз Шодмонбек Отабоев тўғрисида кейинги пайтларда таҳририятлар томонига учирма қилинаётган миш-мишларга қараганда, бу дўстимизнинг боши атрофида ҳам мана шунақанги муаммолар пайдо бўлганмиш. Аммо ҳар ҳолатдан "от суриб, фил ўйнатиб", гоҳ комбинация, гоҳ гап билан (Шахматда ютқизиш ҳеч гап эмас, гапи ёмон!) чиқиб кетадиган Шодмонбек ўттизга ўттиз деб ўтирмай, бошқача йўл тутибди. Дўрмон боғларида эндигина ниш урган ниҳолнинг илдизидаги ўзгаришни танасидан икки кун олдин биладиган дингқулоқларнинг айтишича, юбилей-пубилей деган гапларнинг ўрнига "Йўл беринглар, пўшт-пўшт, 60 ёшга олтмиш дўст" шиори остида бир кичикроқ чанқоқбости гурунг бўлармиш. Ана буни камтарлик деса бўлади.

Ўша йиғинга қатнашиб қолсак, шу гапларни бироз чўзиб, тўёнага айлантириб юборишимиз аниқ. Ниятимиз — ҳажвчи дўстимизнинг қулоғи ҳамиша динг, қалами ўткир, соғлиғи мустаҳкам бўлсин. Кайфияти бор-йўғи иккита нимжон пиёдаси қолган бўлишига қарамай, рақибининг фарзинига филдай ташланаётган шахматчиникидан кам бўлмасин. Ҳаммамизни кулдириб, сал лаллайсак, мавзуларни илиб кетиб, ижодини дўндириб юраверсин. Бошқа жанрларни билмадик, аммо ҳажвда нечанчи нашри бўлишидан қатъи назар, қалам ҳақи тўла тўланаверади. Бунинг устига Дўрмон омон бўлса, ҳангома деган хирмоннинг чўғи ҳали-вери пасаймайди.

Ёднома

УНУТИЛМАС САБОҚЛАР

Атоқли адиба Ойдин Собировани эслаб

СУРАТДА: Ойдин Собирова (чапдан бешинчи)

Ёзувчиликнинг ўзига хос алоҳида бир олам эканлигини англаб, ҳар бир адибнинг исм-шарифидан ташқари тахаллуси ҳам бўлишига ҳаваcланиб қарардик. Манзура Собирова ўзига Ойдин деб тахаллус қўйганининг сабабини эса ўша йилларнинг жўшқин руҳи билан боғлаб талқин қилардик.

Ойдин Собирова Тошкентнинг эски шаҳаридаги Дегрез маҳалласида таваллуд топган. Асли исми Манзура Собирова бўлиб, адабиётга Ойдин тахаллуси билан кириб келган.

Ойдин Собирова биз — ўттизинчи йиллар ёшларида ҳавас уйғотган сиймо эди. Мен Зарифа исмли жиянлари билан бошланғич мактабда синфдош бўлганман. Адибанинг асарлари мўъжаз китобча ҳолида чоп этилиши биланоқ жиянларидан олиб ўқиб чиқардик.

Ўша йиллари Ғафур Ғулом шеърлари ҳамда «Шум бола» асарини, Ойдиннинг «Тонг қўшиғи» шеърий китоби, «Чақалоққа чакмонча», «Қизларжон», «Ширин келди», «Мардлик мангулик» каби асарларини маҳлиё бўлиб ўқирдик.

Ўттизинчи йилларда Чорсудаги Жомеъ масжиди биносида ўрта мактаб очилган, бизлар шу мактабда таҳсил олганмиз. Адиба Ойдиннинг жияни шу мактабда бирга ўқиганидан биз ҳам у кишига ўхшаб ижодкор бўлишни орзу қилардик. 20-йилларда «Ёрқин йўл», «Ёрқин ҳаёт» номли хотин-қизлар журнали чиқарди. Бу журнал 1950 йилга келиб «Ўзбекистон хотин-қизлари» номида қайта нашр этила бошлади ва адиба Ойдин Собирова унга муҳаррир этиб тайинланди.

Асли Ойдин Собированинг ижодий фолияти Самарқандда педагогика академиясини тамомлаб, 1931 йилда Ўздавнашрда бўлим бошлиғи бўлиб ишлаган йиллари бошланган. 1932 — 1933-йилларда эса, у Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида масъул котиб бўлиб хизмат қилганди. 1931 йили Ойдиннинг «Тонг қўшиғи» шеърлар тўплами чоп этилган бўлса, 1932 йилда «Чечан қуллар» асари босилди. Қирқинчи йилларга келиб Ойдин Собирова ўзбек аёлларининг ҳаётда тутган ўрни, қадр-қиммати ва ўзига хос характерини реалистик бўёқларда тасвирловчи асарлар ёзди. «Чақалоққа чакмонча», «Қизларжон», «Ширин келди», «Мардлик — мангулик» ўзбек ҳикоячилигининг энг яхши намуналари сифатида эътироф этилган эди. Яхшилик ва ёмонлик ўртасидаги кураш бу асарларнинг мазмун-моҳиятини ташкил этганди.

Менга «Ўзбекистон хотин-қизлари» журналида Ойдин Собирова билан бирга ишлаш насиб этган. У йиллар оғир кечгани, қатағон даврининг иддаолари ҳар лаҳзада ижодкорларнинг қўлини боғлаб тургани бугун ҳаммамизга аён. Бироқ ўша йилларда кўнгилда эрк туғёнлари билан яшаган авлод барибир яхши кунлар келишига ишонарди... Қалбида буюк саботни, ёруғ кунларга ишончни асраганди...

Журналнинг адабиёт ва санъат бўлими мудири бўлиб хизмат қилган Зулфия ҳамда Ойдин опалар биз ёшларга меҳрибон эдилар. Улардан биз бутун умримизга етгулик фазилатлар, инсонийлик, сабр-қаноат, садоқат сабоғини олганмиз.

Ойдин Собирова ана шундай ижоди айни гуллаб-яшнаган чоғида оғир хасталикдан вафот этди. Ўша — 1953 йилдан бошлаб журналга шоира Зулфия Исроилова бош муҳаррир бўлди ва Ойдин Собированинг ишини давом эттирди.

Ёзувчи Ойдин Собирова, эллик учинчи йилдан бошлаб эса Зулфия опа муҳаррирлигида (1966 йилдан "Саодат" номи билан) нашр этилган журналимиз ўзбек аёлининг ҳаётда муносиб ўрнини эгаллаши йўлида толмай фаолият кўрсатди. Мустақиллик йилларида журнал ўзининг энг яхши анъаналарини давом эттириш билан бирга, қанчадан-қанча ёш ижодкорлар учун ҳаёт ва ижод мактаби бўлиб келаётганини ўйлаганимда бугун биз юз ёшини эҳтиром билан нишонлаётган Ойдин Собированинг ҳам ижод йўли шу журнал билан боғлиқлиги кўз олдимга келади...

Холида АҲРОРОВА,
Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими

* * *

Ёзувчилар уюшмасида адиба Ойдин Собирова таваллудининг 100 йиллигига бағишланган тадбир бўлиб ўтди. Тадбирни уюшма раисининг биринчи ўринбосари Сирожиддин Саййид қисқача кириш сўзи билан очди.

Ўзбекистон халқ шоири, «Саодат» журнали бош муҳаррири Ойдин Ҳожиева ва профессор Наим Каримов, шунингдек, адабиётшунос ва ноширлар Й.Солижонов, Н.Жўраева, Д.Қамбарова адибанинг ижодий мероси, ҳаёти ҳақида гапиришди. Таниқли журналист Холида Аҳророва, ёзувчи Жонрид Абдуллахонов ва адибанинг фарзанди Мунира Абдушукурова Ойдин Собированинг инсоний фазилатлари, ибратли умри билан боғлиқ ўз хотираларини сўзлаб беришди.

МЕҲРНИНГ ҚАДРИ ҚАНИ?

Муҳокама учун мавзу

Ота-она меҳрини оила учун таянч нуқта дейишади. Фарзандларининг юриш-туришидан, касб-коридан хабардор бўлиш билан бирга уларнинг кўнглини тушуниш ҳам ота-онанинг зиммасида. Фарзанди дилида кечаётган ҳар бир ўзгаришни ўз вақтида илғаб, унга тўғри йўл-йўриқ кўрсатиш масъулияти ота ёки онани ҳамиша сергаклантириб туриши лозим. Акс ҳолда оила тинчини, маҳалла-кўй олдидаги ҳурматини, энг муҳими, ўз фарзанди бахтини бой бериб қўйиши мумкин.

Аммо бу масъулликни унутиб, ҳою-ҳавасга берилиш оқибатида бутун бир оиласининг мазмунли ҳаётини йўққа чиқараётганлар ҳам топилмоқдаки, бу жамият учун чинакам инқироз.

Куни кеча шундай чигал воқеанинг гувоҳи бўлдим. Бир йигит билан қиз қаттиқ аҳд-паймон қилишган экан. Лекин йигитнинг онаси бунга қарши. Сабаби у аёл ёшлигида бир бой йигитга кўнгил қўйган ва турмуш қуришган. Тўйдан кейин қайнона-келин муносабатлари бузилиб, келин бўлмишнинг насл-насаби паст, дея ғурури топталган. Келин оиланинг тинчини ўйлаб, бу муаммоларни эридан яшириб юрган. Шу зайлда уч фарзанд — ики ўғил, бир қиз дунёга келди. Совуқлик билан ўтаётган ҳаёт саккиз йил давом этди. Қайнона камситишдан, ҳақорат қилишдан ўзини тиймади. Оқибатда оила бузилиб кетди. Ота тўнғич ўғлини олиб қолди, қолганлари она билан. Йиллар ўтиб, эр бошқага уйланди. Аввалги оиласини унутди. Фарзандларини соғинса, йилда икки-уч марта хабар олади. Ҳозир болалари улғайган. Она эса эрини беқарор туйғуларга учиб ёқтирганини англаб етди ва қолган умрини болаларига бағишлади. Фарзандлар катта бўлгани сайин онанинг яраси янгиланаверди. Шунда она "Ҳали шундай бадавлат оиланинг қизини келин қилайки", деб ўзига ўзи ваъда берди.

Тақдирнинг тақозоси билан ўғли оддий оиланинг қизига кўнгил қўйди. Юқорида айтиб ўтганимиздек, она бу муҳаббатга қарши. Ёшлар қанча уринмасин, ёш тўкмасин, она тушунишни хоҳламаяпти. Ота-она айби билан болаларнинг ҳаётга бўлган меҳри сўнмоқда, яъни уч-тўрт киши бутун умр кўнгли тўлмай яшайди. Йигитнинг онаси ўз бахтсизлиги аламини ўғлидан олмоқчи. Уни ўз севганидан ажратиб, бойлик учун бахтини совурмоқчи. У келин қилишни истаган, шоҳона уйда кам-кўст кўрмай ўсган қиз оддий оила турмуш тарзига кўникиб яшай олармикин? Бунинг устига ўзаро меҳр-муҳаббат, ҳурмат бўлмаса!

С.САИДКАРИМОВА,
Қибрай тумани

ТЕША ТЕГМАГАН ҲАНГОМАЛАР

Кулги оламида

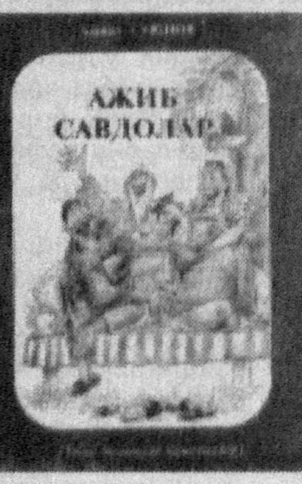

Ҳаёт деганлари нечоғли мураккаб бўлмасин, унинг бағрида умрида бир марта бўлсин илжаймаган одамни ҳам қаҳ-қаҳ урдириб, туз йиғилиб, қотиб қолган жойларини юмшатиб юборадиган воқеа-ҳодисалар кўп. Уларни шунчаки тинглаб, мазза қилиб кулиб кетавериш инсофдан эмас, ўзинг кулдингми, ичакларинг узилаёздими, марҳамат қилиб бу роҳатбахшликни бошқалар билан ҳам баҳам кўр. Буни ижодий одамгарчилик дейдилар.

Кейинги пайтларда ҳажв оламига кўплаб янги, кексаю ёш ижодкорларнинг гуррас-гуррас кириб келаётгани, ҳангоматалабликка бўлган эҳтиёжнинг мислсиз равишда ошиб кетиши ҳам шу одамгарчилик билан боғлиқ бўлиши аниқ. Ўзингиз ўйлаб кўринг — ҳар қандай зерикарли, узоққа чўзилгани майли, аммо тугашидан дарак йўқ тадбирни бор-йўғи битта латифа ёки юмор билан қизиқарли баҳс-мунозарага айлантириб юбориш мумкинми — мумкин. Битта зўр ҳангома билан қовоғидан лайлакқор ёғиб турган бюрократ амалдорни ҳиринглатворса бўладими — бўлади. Сизга яна нима керак ўзи?

Ана энди тушунгандирсиз, ҳажвчилигимиздаги кўтарилишнинг маъносини. Биз ҳам тушундик. Яқинда "Адолат" нашриётида чоп этилган тиниб-тинчимас ҳамкасбимиз, туриш-турмушининг ўзидан юмор ҳиди анқиб турадиган Азамат Суюновнинг "Ажиб савдолар (Теша тегмаган ҳангомалар)" ҳамда кекса ношир Жаҳонгир Пирмуҳамедовнинг "Ўзбекистон" нашриёт-матбаа ижодий уйида чоп этилган "Алломалар ҳақида ҳангомалар" тўпламларини ўқиб, юқоридаги фикрлар нақадар тўғри эканлигига ишонч ҳосил қилдик.

Ҳар иккала тўпламга ёзувчилар, ноширлар, журналистлар, турли хил касб эгалари ҳаётидан олинган ҳангомалар, ибратли ҳикоялар киритилган. Уларни ўқир экансиз, завқингиз ошади, кайфиятингиз кўтарилади. Худди шундай воқеалар сизнинг ҳам ҳаётингизда бўлганини эслайсиз. Бугунги мураккаб замонда жиддий бадиий асарлар билан бирга, мана шундай енгил ва равон ўқиладиган, машҳур кишиларнинг бир қарашда унча кўзга ташланмайдиган инсонийлик хусусиятлари, ички дунёси тўғрисидаги китоблар ҳам зарур эканлигига ишонч ҳосил қиласиз. Бу дунёга кириш, унинг сир-синоатларини ўрганиш ва қоғозга тушириш осон иш эмас. Бунинг учун йиллар давомида жиддий кузатув ишларини олиб бориш керак бўлади. Ҳар икки муаллифнинг ютуғи шундаки, улар бу машаққатли ишни анча синчковлик билан амалга оширганлар.

Ютуқлар билан бир қаторда, айтиб ўтиш ўринлики, муаллифлар баъзи ўринларда ижодкорларга тааллуқли "теша тегмаган ҳангомалар"ни ҳаётда қандай содир бўлган бўлса, қандай айтилган бўлса, қандай эшитган бўлсалар, шундайлигича қоғозга туширганлар. Бунинг ёмон жойи йўқ. Аммо юмор жанри талабларидан келиб чиқиб, баъзиларини кичикроқ тешачада озроқ "тарашлаб" ташлаганларида китобчаларнинг бадиий таъсир кучи янада ортган бўлар эди. Муҳтарам ўқувчилар уларни ўқир эканлар, бугун китобшуносликда инжиқ ва талабчан муҳаррир ва унинг "таҳриртеша"си бениҳоя камёб бўлиб бораётганлигини ҳисобга оладилар, деган умиддамиз.

Дунё—кенг...

ДИНОЗАВРЛАР НЕГА ҚИРИЛИБ КЕТГАН?

Баҳайбат динозаврларнинг қирилиб кетиши сабаби қандай ҳодиса билан боғлиқ? Афсонавий Атлантида қаёққа ғойиб бўлган? Бу каби қадим дунё ғаройиботларига оид саволлар талайгина. Ҳозиргача ушбу жумбоқларнинг сир-асрорлари тўла-тўкис очилмаган. Айтилган тахминлар, келтирилган далиллар эса бисёр. Олимларнинг, мутахассисларнинг олам сирларини билишга қизиқишлари сусайгани йўқ. Хусусан, россиялик мутахассис А.Шибаевнинг бу борадаги кузатишлари, тахминлари диққатга молик.

Динозавр типидаги судралиб юрувчи ҳайвонлар Ерда 195 миллион йил олдин пайдо бўлган. Бундан 130 миллион йил бурун туйқусдан йўқ бўлиб кетган. Тахминларга кўра, Ерда об-ҳавонинг кескин ўзгаргани ва озуқанинг топилмай қолгани бунга сабаб бўлган. Агар бугунги кунда ўша улкан жониворни тирилтириб, тўйгунича овқатлантирилса, қандай ҳол юз берарқан? Афсуски, дарҳол жон таслим қилади: унинг юрак-қон томир системаси ҳозирги кучли босимни бир зум ҳам кўтара олмайди.

Ҳозир Ер юзидаги ҳайвонлар орасида энг бўйи узуни жирафанинг юраги билан шохигача бўлган масофа 3 метрдан ошмайди. Динозаврнинг боши 12 метр баландликда, юраги билан боши ўртасидаги масофа эса 6 метрдан зиёд бўлган. Аслида эса, юрак ва бош ўртасидаги масофа 3 метрдан ошганда ҳар қандай жониворнинг яшашига имкон қолмайди, чунки юрак 3 метрдан ортиқ масофага, Ердаги босимга кўра, қонни етказиб беролмайди. Хўш, унда тасодифан қирилиб кетгунгача динозаврлар қай тариқа миллионлаб йиллар давомида Ерда ҳаёт кечириб келган?

Доктор А.Шибаевнинг ҳисоб-китобларига қараганда, динозаврлар яшаган пайтда Ер ўз ўқи атрофида ҳозиргидан кўра 7 марта тез айланган ва ўшанда кунлар ҳам (сутка) ҳозиргидан 7 марта қисқа бўлган. Қуёш Ер юзининг барча ҳудудларини ёритган ва қиздирган. Бу шароит табиий равишда динозаврларнинг яшашига имкон туғдирган, яъни Ердаги босим ўшанда уларнинг юрак-қон томир фаолиятига мос бўлган.

Хўш, Ернинг кейинчалик ўз ўқи атрофида айланиш тезлиги нима сабабдан 7 мартага секинлашган ёки ҳозирги ҳолатига тушган?

Англиядаги Херефорд ибодатхонасида XIII асрдан кўчирилган Ернинг харитаси сақланади. Қандайдир мўъжиза туфайли сақланиб келинган ушбу харитада акс этган Ер ҳозирги сайёрамиздан, буткул фарқ қилади. Ушбу харитадаги тасвирларни синчиклаб ўрганиб, уни Ернинг ҳозирги харитаси билан солиштириб А.Шибаев айрим тахминий хулосаларни чиқарган.

Ана шу хулосаларга кўра, жуда қадимда сайёрамизга беҳад улкан комета келиб урилган ва бу тўқнашув мислсиз даражада кучли бўлганки, унинг оқибатида комета келиб урилган ҳудуд траекторияси бўйлаб Кордилера ва Аляскадаги, Чукотка, Ёқутистон ва Алтайдаги, шунингдек Тян-Шан, Тибет тоғлари пайдо бўлган. Ер ва комета бир бирига қараб ҳаракатланаётган вазиятда рўй берган бу тўқнашувдан Ернинг ўз ўқи атрофидаги айланиш тезлиги сусайиб, тормозланиб қолган. Ерга, мисоли жисмга зарб билан урилган ханжардек ботган комета нафақат Ер юзи шакл-шамойилини, жуғрофиясини, балки ундаги ҳайвонот оламининг тур ва хилларини тубдан ўзгартириб юборган. Ва, албатта, Ернинг ўз ўқи атрофидан айланиш тезлиги 7 мартага сусайгани босимни ҳам ўзгартирган. Янги табиий шароит эса динозавр сингари гигант ҳайвонларнинг юрак-қон томир системасига тамоман зид бўлгани туфайли жуда қисқа муддатда бу жониворлар қирилиб кетган.

Комета билан тўқнашгунга қадар Ер нафақат ўз ўқи, балки Қуёш теварагида ҳам тез айланган. А.Шибаевнинг ҳисоб-китобича, ўшанда йил ҳозиргидан 2,8 марта тез ўтган. Бу фожиа рўй бергунга қадар яшаган одамзоднинг энг қўҳна аждодлари биздан кўра икки-уч баравар узоқ яшашган.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 133-49-93 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 136-58-55
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 136-56-48

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир Рустам МУСУРМОНОВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.
Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. А — 3763. Буюртма Г — 749. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН